

- projekt -

Uchwała Nr
Rady Miasta Sucha Beskidzka
z dnia

w sprawie: przyjęcia "Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Sucha Beskidzka na lata 2020-2023".

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 08 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713 tekst jednolity) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 282 z późniejszymi zmianami) Rada Miasta Sucha Beskidzka uchwała, co następuje:

§ 1

Przyjmuje „Gminny program opieki nad zabytkami miasta Sucha Beskidzka na lata 2020-2023” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza Burmistrzowi Miasta Sucha Beskidzka.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego.

**Program opieki nad zabytkami
miasta Sucha Beskidzka
na lata 2020 - 2023**

Sierpień 2020

Wykonawca:

ul. Rzemieślnicza 1 /801
30-363 Kraków
www.terra-adp.pl
tel. 508 292 460

Zespół:

mgr inż. arch. Agnieszka Rozenau-Rybowicz
mgr inż. Monika Węsióra

1. Wprowadzenie	4
2. Uwarunkowania prawne tworzenia gminnego programu opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	7
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	8
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	8
4.2 Polityka w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w dokumentach szczebla wojewódzkiego.	14
4.3 Dokumenty szczebla powiatowego	21
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	23
5.1 Dokumenty programowe gminy	23
5.2 Zarys historii przekształceń przestrzennych obszaru gminy	26
5.3 Charakterystyka zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	30
5.3.1. Zabytki nieruchome objęte wpisem do rejestru	30
5.3.2. Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków	37
5.3.3. Zabytki archeologiczne	86
5.3.4. Dziedzictwo niematerialne	87
5.4 Stan zasobów obiektów zabytkowych	88
5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	90
5.6.1. Zabytki o najwyższej wartości historycznej i kulturowej	90
5.6.2. Zabytki odgrywające ważną rolę w krajobrazie miasta	90
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń	93
6.1 Mocne strony	93
6.2 Słabe strony	93
6.3 Szanse	93
6.4 Zagrożenia	94
7. Założenia programowe	94
7.1 Kierunki działań	95
7.2 Zadania	95
8. Instrumenty realizacji programu opieki nad zabytkami	96
9. Zasady oceny realizacji programu	97
10. Źródła finansowania	98
11. Bibliografia	108

1. Wprowadzenie

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282). Uwarunkowania prawne tworzenia tego dokumentu omówione zostały w Rozdziale 2 niniejszego opracowania.

Celem opracowania jest wskazanie najbardziej wartościowych obiektów i zespołów zabytkowych, określenie zagrożeń oraz wskazanie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz opieki nad zabytkami. Jest to dokument programowy, który określa uwarunkowania i formułuje politykę w zakresie działań związanych z inicjowaniem, wspieraniem oraz koordynowaniem prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, a także upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego gminy.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe miasta Sucha Beskidzka. Gmina położona jest w województwie małopolskim, w powiecie suskim. Znajduje się w południowo-zachodniej części województwa, na obszarze Beskidu Makowskiego.

Dziedzictwo kulturowe Suchoj Beskidzkiej odzwierciedla historię i znaczenie tego regionu. Lokalne zabytki stanowią istotny element krajobrazu kulturowego, kształtując indywidualną tożsamość mieszkańców regionu. Na terenie miasta znajdują się zabytki architektoniczne wpisane do rejestru zabytków województwa małopolskiego, obiekty nieruchome wpisane do gminnej ewidencji zabytków oraz stanowiska archeologiczne. Fundamentem dla formułowania polityki w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest rozpoznanie zasobów dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego. W 2012 r. dla miasta Sucha Beskidzka w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, sporządzono listę obiektów przyjętych do gminnej ewidencji zabytków. Stan obiektów został zweryfikowany w toku prac inwentaryzacyjnych przeprowadzonych w roku 2019.

Program opieki nad zabytkami wyznacza cele – kierunki działań oraz zadania na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami na lata przyszłe w oparciu o charakterystykę i stan zabytków nieruchomych. Program określa również mechanizmy finansowania działań ochronnych środowiska kulturowego i działań edukacyjnych wobec społeczności gminy. Adresowany jest do mieszkańców, w tym do właścicieli objętych ochroną obiektów, władz samorządu terytorialnego, miejscowych organizacji, mogących w praktyce zastosować się do określonych postulatów i proponowanych działań.

Niniejszy Program stanowi kontynuację *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla miasta Sucha Beskidzka* zatwierdzonego Uchwałą Nr III/22/2015 Rady Miejskiej w Suchoj Beskidzkiej z dnia 27 stycznia 2015 r. Program został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Uwarunkowania prawne tworzenia gminnego programu opieki nad zabytkami

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy, zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282) nakłada na lokalne organy samorządowe obowiązki i uprawnienia:

- prawo do utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16),
- obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy (art. 18 i 19),
- obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w postaci zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy (art. 22, ust. 4),
- przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust. 1, pkt 3 i ust. 2),
- przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),
- sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2),
- prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81).

Wymieniona wyżej ustawa definiuje pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami w sposób następujący:

ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym powodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska,

- opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami należy do ustawowych instrumentów samorządu, określonych w art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282), w której określone zostały cele sporządzania programu opieki nad zabytkami oraz tryb jego sporządzania.

Zgodnie z art. 87 ust. 1 w/w ustawy, wójt, burmistrz lub prezydent miasta sporządza na okres 4 lat, gminny program opieki nad zabytkami. Natomiast co 2 lata sporządza on sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie (art. 87 ust. 5).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje w art. 87 ust. 2 następujące cele programu opieki nad zabytkami:

- włączenie problemu ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków (w przypadku miasta Sucha Beskidzka - WUOZ w Krakowie). Dokument ten ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (art. 87 ust. 4).

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Ochrona i opieka nad dziedzictwem kulturowym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej jest regulowana wieloma aktami prawnymi, które powinny być uwzględniane w opracowywaniu programów opieki nad zabytkami. Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej** (Dz. U. z 1997, nr 78 poz. 483, z późn. zm.)
Zgodnie z Konstytucją, Polska „strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju” (art. 5) oraz „stwarza warunki upowszechnienia i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju” (art. 6, ust.1), natomiast każdy obywatel „obowiązany jest do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie” (art.86);
- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282), która jest podstawowym aktem prawnym dotyczącym dziedzictwa kulturowego w Polsce;
- **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713), która w art. 7 ust. 1 pkt. 9 stanowi, iż „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: (...) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Uregulowania prawne dotyczące opieki nad zabytkami znajdują się również w ustawach:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 293),
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. *Prawo budowlane* (t. j. Dz. U. 2019 r. poz. 1186 późn. zm.);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1396 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 55);
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. 2020 r. poz. 65 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t. j. Dz. U. 2018 r. poz. 1398 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw z związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (t. j. Dz. U. z 2015 poz. 774 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t. j. Dz. U. 2017 r., poz. 1161);
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r., poz. 194);
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 902);
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1479);
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164);
- Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2337).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Strategia Rozwoju Kraju 2020¹ to najważniejszy dokument określający cele strategiczne rozwoju kraju do 2020 r. wskazujący działania umożliwiające usuwanie barier rozwojowych, w tym słabości polskiej gospodarki, które uwidoczniły się przez kryzys gospodarczy. Jednocześnie dokument ten koncentruje się na potencjałach społeczno-gospodarczych i przestrzennych, które odpowiednio wzmocnione mają stymulować rozwój.

Podstawą do realizacji celów rozwojowych kraju jest przywrócenie i zachowanie ładu przestrzennego przy uwzględnieniu zarówno potrzeb społecznych, gospodarczych, środowiskowych, kulturowych, jak i kompozycyjno-estetycznych. W dokumencie zwrócono uwagę na to, że kultura jako czynnik rozwoju nabiera coraz większego znaczenia. Uporządkowana i zintegrowana przestrzeń ułatwia funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki, przyczynia się do rozwoju i poprawy jakości życia. W tym celu wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej (w tym infrastruktury kulturalnej) oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, a także wpływa na budowanie silnej pozycji konkurencyjnej ośrodków miejskich. Miasta powinny stać się miejscami bardziej przyjaznymi do życia, pracy, prowadzenia działalności gospodarczej, korzystania z dóbr kultury, wypoczynku i rozrywki. Natomiast bezpośrednia dostępność do obiektów kultury powinna iść w parze z tworzeniem przestrzeni wirtualnego dostępu do polskich zasobów kulturowych, co będzie możliwe dzięki propagowaniu w sieci internetowej informacji o ofertach turystycznych i edukacji kulturowej.

Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030r.)²

została przyjęta uchwałą nr 8 przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. Dokument jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji jej celów. Głównym celem Strategii jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących kierunkach interwencji:

- Obszar: E-państwo - kierunkach interwencji:
 1. Budowa i rozwój e-administracji - orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

¹ *Strategia rozwoju kraju 2020*, przyjęta Uchwała Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. (poz. 882), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, wrzesień 2012.

² *Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030r.)*, przyjęta Uchwała nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. (M.P.2017 poz.260), Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Warszawa, luty 2017.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

- Obszar: Kapitał ludzki i społeczny - kierunkach interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

- Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu - wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.
- Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych - stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020³. została przyjęta uchwałą nr 104 przez Radę Ministrów dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. Strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu Strategii Rozwoju Kraju 2020. Głównym celem Strategii rozwoju kapitału społecznego jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju, któremu przyporządkowano mu cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

³ *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęta Uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r., Warszawa, maj 2013 r.*

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”.

W Strategii podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030⁴ to dokument określający główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju.

W ramach określonego w Strategii Celu 3 - Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki jako jeden z kierunków interwencji wskazano *Wzmacnianie wykorzystania potencjału kreatywnego poprzez rozwój sektora kreatywnego i przedsiębiorstw kreatywnych*. Kierunek ten ma obejmować:

- Wspieranie dywersyfikacji źródeł finansowania sektora kultury i sektora kreatywności.
- Wspieranie edukacji artystycznej.
- Wsparcie postaw przedsiębiorczych w sektorze kultury.
- Współpracę z podmiotami z innych sektorów.

W ramach Celu 11 – wzrost społecznego kapitału rozwoju, wśród kierunków interwencji wskazano *Zwiększenie obecności kultury w życiu codziennym ludzi poprzez stałe zwiększanie dostępności zasobów kultury i kształcenie nawyków kulturowych*. Kierunek ten ma obejmować:

- Uzupełnienie programów szkolnych o zajęcia dotyczące kultury, sztuki (rozszerzenie zajęć plastycznych, muzycznych) oraz wprowadzenie projektów współpracy między szkołami a instytucjami kultury – muzeami, ośrodkami kultury, bibliotekami, teatrami, kinami i galeriami sztuki.
- Promocję modelu kształtowania przestrzeni publicznej (rzeźby, wystawy publiczne, konkursy talentów, itd.).
- Promocję czytelnictwa, teatrów, kina.
- Wprowadzanie nowoczesnych metod obcowania z kulturą i sztuką do przestrzeni publicznej (prezentacje multimedialne, video-walls, audiobooks w komunikacji miejskiej, itd.).
- Poprawę jakości i rozwój edukacji kulturalnej i artystycznej w systemie edukacji formalnej i innej niż formalna.
- Wykorzystanie i rozwój infrastruktury instytucji kultury w zakresie edukacji i animacji kulturalnej oraz realizacji funkcji społecznych przez instytucje.
- Wspieranie procesów digitalizacji i upowszechniania zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego.

W ramach wymienionego wyżej Celu 11 wskazano również kierunek interwencji *Modernizacja infrastruktury oraz rozszerzenie ról społecznych instytucji kultury, w tym bibliotek i ośrodków kultury*. Kierunek ten ma obejmować:

- Modernizację i rozwój infrastruktury bibliotek lokalnych i ośrodków kultury przede wszystkim na terenach wiejskich i w małych miastach.
- Realizację programów i szkoleń podnoszenia kompetencji i kwalifikacji dla pracowników tych instytucji i organizacji w zakresie przede wszystkim edukacji cyfrowej, kulturalnej, medialnej i prawnej.
- Wyposażenie bibliotek i ośrodków kultury w sprzęt informatyczny.

⁴ *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Warszawa 2013.

- Digitalizację zasobów i tworzenie sieci współpracy między instytucjami kultury.
- Promocję czytelnictwa, uczestnictwa w kulturze, korzystania z zasobów i usług instytucji kultury oraz innych podmiotów aktywnych w obszarze kultury.
- Usprawnienie modelu zarządzania i funkcjonowania instytucji kultury.

Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013⁵ wraz z Uzupelnieniem na lata 2004-2020⁶

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kultury w regionach, w ramach którego jednym z celów szczegółowych określa zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Instrumentami realizacji strategii mają być m.in. Narodowe Programy Kultury, wśród których znajduje się Narodowy Program Kultury - „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Celem tego programu jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez:

- tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze ochrony zabytków,
- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,
- podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,
- zabezpieczanie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę.

Priorytetem I działania Narodowego programu kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe. Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja zadań ma pozwolić na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Priorytetem II jest edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Działania realizowane w ramach tego priorytetu to rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie tożsamości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, a także ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice.

W Uzupelnieniu narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020 przewidziano wśród instrumentów wdrożenia m. in. programy operacyjne. Należą do nich m.in.:

- „Dziedzictwo kulturowe” - realizowany w ramach dwóch komplementarnych priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem pierwszego priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, wreszcie zabezpieczenia zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych,

⁵ Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013, Ministerstwo Kultury.

⁶ Uzupelnienie narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury, Warszawa 2005.

kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego. Priorytet drugi koncentruje się natomiast na zadaniach związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych.

- „Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury” – głównym celem programu jest podnoszenie kompetencji kulturalnych społeczeństwa, przygotowanie dzieci i młodzieży do aktywnego uczestnictwa w kulturze, tworzenie warunków do rozwijania aktywności twórczej, wzbogacenie oferty kulturalnej kierowanej do szerokiego grona odbiorców, zachowanie tradycji i przekazu ludowego dziedzictwa kulturowego, a także podnoszenie kwalifikacji i doskonalenie zawodowe osób działających w sferze upowszechniania kultury. Dla realizacji celu przewidziane zostały m.in. zadania z zakresu ochrony i rozwoju specyficznych dla regionów inicjatyw kulturalnych, szczególnie z zakresu kultury ludowej.
- „Obserwatorium kultury” – celem programu jest stworzenie platformy wymiany poglądów i wiedzy oraz dyskusji na temat problemów i uwarunkowań rozwoju kultury. Dla realizacji celu przewidziane zostały m.in. zadania z zakresu realizacji prac badawczych i dokumentacyjnych oraz analiz dotyczących uczestnictwa w kulturze, ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego oraz tradycji regionalnych, rynku pracy w kulturze, finansowania kultury, zarządzania kulturą, systemów informacji o kulturze, statystyki kultury.
- „Promesa Ministra Kultury” – celem jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu krajowego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich.
- „Rozwój inicjatyw lokalnych” – celem programu jest wyrównywanie różnic w dostępie do kultury, pobudzanie inicjatyw lokalnych oraz stwarzanie na poziomie lokalnym warunków do rozwoju twórczości.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami⁷. Program obejmuje perspektywę na lata 2019 – 2022. Program jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Głównym celem projektu Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który w okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

- Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, dla realizacji którego ustalono kierunki działania i zadania:
 1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym:
 - a. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
 - b. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
 - c. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,

⁷ Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r

- d. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami;
- 2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym:
 - a. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
 - b. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
 - c. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
 - d. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej;
- Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:
 - 1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami:
 - a. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy);
 - 2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego:
 - a. Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.;
- Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:
 - 1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości:
 - a. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
 - b. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - 2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami:
 - a. Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KZPK 2030)⁸ stanowiąca najważniejszy krajowy dokument strategiczny dotyczący zagospodarowania przestrzennego określa m.in. politykę w zakresie dziedzictwa kulturowego. W dokumencie tym określone zostały następujące cele polityki przestrzennej oraz zalecane działania odnoszące się do dziedzictwa kulturowego Polski:

- rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji,

⁸ *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

- zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska,
- zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego przy aktywnym udziale społeczności lokalnych,
- rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych i związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych,
- ochrona i wykorzystanie dla celów rozwojowych potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego warunkiem rozwoju obszarów wiejskich oraz zyskaniu dodatkowych źródeł dochodu poza rolnictwem
- osiągnięcie specjalizacji dzięki wykorzystaniu dziedzictwa kulturowego, zasobów przyrodniczych i krajobrazowych, szansą dla rozwoju wielu obszarów wiejskich,
- poprawa stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochrona dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawa transportu publicznego, itp. powinny zapewniać kompleksowe lokalne programy rewitalizacji,
- określenie w oparciu o jednolitą metodologię równorzędnych wartości przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury materialnej w celu stworzenia warunków do prowadzenia aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do tych zasobów, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony na podstawie list obiektów i obszarów oraz prowadzenia monitoringu zachowania zasobów.

4.2 Polityka w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w dokumentach szczebla wojewódzkiego

Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011 – 2020⁹ wskazuje, że unikalny charakter zasobów kultury oraz bogactwo krajobrazu kulturowego i przyrodniczego wymagają zmiany sposobu myślenia o kulturze i dziedzictwie regionalnym – w kontekście strategii gospodarczego rozwoju regionu. Nowe postrzeganie tych potencjałów powinno prowadzić do przypisania im roli ważnych czynników rozwoju społeczno-ekonomicznego, kreujących znaczną część regionalnego PKB w sferze usług i produkcji oraz generujących dodatkowe zatrudnienie. Dziedzictwo regionalne odnoszone do wyjątkowego potencjału kultury, historii i tożsamości regionalnej, ale również walorów przyrodniczych – powinno być traktowane jako podstawowy element regionalnej szansy, warunkujący rozwój działalności opartej na przemysłach czasu wolnego.

We wskazanym w strategii obszarze Dziedzictwo i przemysły czasu wolnego, wyznaczony został cel strategiczny: *Wysoka atrakcyjność Małopolski w obszarze przemysłów czasu wolnego dzięki wykorzystaniu potencjału dziedzictwa regionalnego i kultury*. Wśród kierunków polityki rozwoju wskazanych dla tego celu strategicznego znajduje się Ochrona małopolskiej przestrzeni

⁹ *Strategia rozwoju województwa małopolskiego na lata 2011 – 2020*, Uchwała Nr XII/183/11 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 września 2011 r.

kulturowej. Strategia postępowania dla tego kierunku oparta ma być na przejściu od pasywnej i biernej ochrony, polegającej głównie na działaniach konserwatorskich do efektywnego i racjonalnego zarządzania kulturą, zasobami dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczego. Konieczne jest zatem podejmowanie przedsięwzięć, których głównym celem będzie nie tylko kompleksowa ochrona i zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego, ale również generowanie impulsów do dalszego ich rozwoju. Tak rozumiane działania powinny stanowić podstawę nowoczesnego modelu zarządzania kulturą, która umożliwi pełne wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych Małopolski. W tym celu niezbędne jest wdrożenie mechanizmów włączających dziedzictwo kulturowe w obieg gospodarczy przy zachowaniu priorytetowej roli dziedzictwa regionalnego. Ponadto należy dążyć, przy jednoczesnym eksponowaniu ich autentyczności, do nadania zabytkom nowych funkcji poprzez określenie i upowszechnienie nowoczesnego modelu „użytkowania zabytków”. Model taki będzie łączył ich ochronę, zwiększenie dostępności, poszukiwanie nowych form opieki nad zabytkami, ale również tworzył sprzyjające warunki dla sektora przemysłów czasu wolnego.

Działania wskazane do podjęcia w zakresie opieki nad regionalnym dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym oraz ochrony i kształtowania krajobrazu to:

- 1) Kształtowanie zrównoważonego krajobrazu kulturowego,
- 2) Poprawa stanu i sposobu użytkowania zabytków oraz przeciwdziałanie procesowi ich degradacji,
- 3) Ochrona i kształtowanie zabudowy historycznej miast i miasteczek,
- 4) Ochrona tradycyjnej zabudowy regionalnej i układów ruralistycznych,
- 5) Powstrzymanie degradacji wartościowych krajobrazów kulturowych oraz dewastacji obiektów zabytkowych i ich otoczenia,
- 6) Kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych,
- 7) Zachowanie i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, w tym przywrócenie rzeczywistej wartości zniszczonym obiektom oraz ponowne określenie dla poszczególnych obiektów ich wartości zabytkowych, wskazanych do bezwzględnie zachowania,
- 8) Utrzymanie wielokulturowego bogactwa oraz tożsamości lokalnej i regionalnej szczególnie poprzez wspieranie folkloru, tradycji i sztuki ludowej,
- 9) Funkcjonalne zarządzanie kulturą i dziedzictwem kulturowym, w tym rozwój partnerstwa sektora publicznego, pozarządowego i prywatnego,
- 10) Badanie i dokumentowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego,
- 11) Poprawa funkcjonowania instytucji opieki nad zabytkami,
- 12) Wdrożenie mechanizmów włączających wartości dziedzictwa w obieg gospodarczy,
- 13) Zapobieganie degradacji i ochrona zasobów dziedzictwa przyrodniczego regionu,
- 14) Stworzenie systemu oraz procedur zarządzania dziedzictwem przyrodniczym,
- 15) Zintegrowana ochrona krajobrazu kulturowego i środowiska przyrodniczego, szczególnie w zakresie wysokiego poziomu estetycznego otoczenia i ładu przestrzennego.

Program Strategiczny Dziedzictwo i Przemysł Czasu Wolnego¹⁰, w ramach realizacji Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011 – 2020 został przygotowany program strategiczny, który stanowić będzie jedno z najważniejszych narzędzi zarządzania rozwojem regionu. Jest to jeden z kilku programów, który ma zapewnić jak najlepsze wykorzystanie atutów regionu oraz niwelację zdiagnozowanych problemów / barier.

¹⁰ Programu Strategicznego Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego, przyjęty Uchwałą Nr 1436/15 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 22 października 2015 r.

Zawiera propozycje przedsięwzięć kluczowych dla osiągnięcia wyznaczonych celów. Celem głównym tego programu jest podniesienie konkurencyjności regionu w oparciu o aktualne i innowacyjne walory dziedzictwa kulturowego i kultury oraz atrakcyjność turystyczną, a także stymulowanie, wspieranie, modelowanie postaw otwartych, aktywnych i kreatywnych.

Sformułowane zostały 4 priorytety, w tym 1 wprost odnoszący się do dziedzictwa kulturowego - Wzmocnienie źródeł tożsamości poprzez ochronę zasobów dziedzictwa, jego rewaloryzację, kształtowanie krajobrazu kulturowego, rewitalizację przestrzeni oraz odczytywanie i interpretację znaczeń kulturowych. Wyznaczone priorytety i działania odzwierciedlają założenia określone w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego 2011 – 2020.

W ramach priorytetu odnoszącego się do dziedzictwa kulturowego zaplanowano 3 działania:

- Działanie 1.1 Przeszłość przyszłości. Prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach;
- Działanie 1.2 Dla dziedzictwa - Opis i interpretacja dziedzictwa oraz podnoszenie kompetencji kulturowych;
- Działanie 1.3 Kompleksowe programy rewitalizacji społecznej i ekonomicznej oraz kształtowanie przestrzeni.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2018 – 2021¹¹ stanowi naturalną kontynuację wcześniejszych 3 dokumentów programowych. Aktualna misja programu to „Pielęgnowanie i przywracanie wysokiej wartości wyjątkowych elementów krajobrazu kulturowego Małopolski wraz z kreowaniem poczucia istoty regionalnej tożsamości i wzmacnianiem obywatelskiej odpowiedzialności za kulturową spuściznę pokoleń oraz adekwatnym systemem ochrony i opieki nad zabytkami”.

Fundamentami dla realizacji misji są:

- zapewnienie możliwie najskuteczniejszej ochrony regionalnego dziedzictwa kulturowego – zarówno tego najcenniejszego, jak i tych wszystkich jego aspektów, które w powszechnym odbiorze nie są jeszcze postrzegane jako wspólne dziedzictwo kulturowe warte ochrony i opieki,
- utrzymanie bogactwa i zróżnicowania kulturowego wynikającego z długiej historii regionu,
- umiejętne łączenie teraźniejszości i przyszłości z przeszłością,
- harmonijna korelacja środowiska zurbanizowanego ze środowiskiem przyrodniczym,
- przywrócenie, uporządkowanie i pielęgnowanie krajobrazu kulturowego Małopolski, zagrożonego lub skażonego działaniami człowieka i rozwojem cywilizacji, związanymi np. ze niszczeniem,
- zasobów naturalnych i kulturowych, zakłóceniami funkcjonowania ekosystemów przyrodniczych,
- działaniami prowadzącymi do zmian fizjonomii krajobrazu, do niszczenia układów
- kompozycyjnych, układów historycznych, wprowadzaniem chaosu w przestrzeni, pozbawianiem
- jej indywidualności i funkcjonalności,
- powiązanie przestrzeni w sieci o wieloaspektowym znaczeniu i licznych funkcjach,

¹¹ *Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2018 – 2021*, przyjęty Uchwałą Nr VI/49/19 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 25 lutego 2019 r.

- kreowanie regionalnej tożsamości wspartej na dziedzictwie, z której obecne i przyszłe pokolenia
- mogą czerpać wzorce, inspiracje w procesie rozwoju osobistego, społecznego, gospodarczego,
- wzmacnianie aktywności i odpowiedzialności obywatelskiej za dziedzictwo kulturowe regionu,
- budowanie potencjału społecznego i relacyjnego dla dziedzictwa.

Misja programu stawia jeden cel strategiczny: *Harmonijne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla sprostania wyzwaniom teraźniejszości i przyszłości oraz zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan*. W ramach tego celu wyznaczone zostały dwa cele operacyjne, pięć priorytetów oraz kierunki działań:

1) Cel kierunkowy – *Skuteczna ochrona zasobów dziedzictwa i wartości kulturowych regionu:*

- Priorytet I. 1: Zachowanie optymalnej jakości krajobrazu kulturowego i funkcjonalne wykorzystywanie miejsc i obiektów dziedzictwa:
 - Stosowanie i egzekwowanie wytycznych konserwatorskich oraz zapewnianie zintegrowanej, kompleksowej konserwacji zabytków,
 - Stosowanie zasady ochrony zabytków in situ wraz z otoczeniem zabytku,
 - Rozpoznawanie stanu zachowania, badanie, dokumentowanie i monitoring zasobów oraz przemian regionalnego dziedzictwa kulturowego,
 - Poprawa stanu zachowania najcenniejszych i najbardziej zdegradowanych obiektów i obszarów zabytkowych,
 - Kształtowanie krajobrazu i rewitalizacja miejscowości i obszarów,
 - Konsekwentne i systematyczne wprowadzanie regulacji określonych ustawą krajobrazową,
 - Utrzymywanie tradycyjnego charakteru wsi.
- Priorytet I. 2: *Zachowanie historycznej wielokulturowości regionu, tradycji i tożsamości regionalnej i lokalnej:*
 - Wzmocnienie ochrony i opieki nad dziedzictwem niematerialnym opartym na wielokulturowości regionu,
 - Wspieranie twórców ludowych, rzemiosła i tworzenie rynku produktów tradycyjnych i regionalnych,
 - Kreowanie placówek muzealnych jako ogniw lokalnej tożsamości, edukacji i regionalnej turystyki kulturowej
 - Wprowadzanie adekwatnej oferty edukacyjnej o wartościach i różnorodności dziedzictwa kulturowego Małopolski
 - Promowanie dobrych praktyk z zakresu użytkowania obiektów zabytkowych i kształtowania przestrzeni na obszarach cennych krajobrazowo.

2) Cel kierunkowy – Wspólnotowa odpowiedzialność i efektywne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową:

- Priorytet II. 1: *Aktywność społeczna i emocjonalne zaangażowanie w opiekę nad regionalną przestrzenią kulturową:*
 - Inicjowanie i wspieranie inicjatyw oraz aktywności środowisk czerpiących z walorów dziedzictwa kulturowego i twórczo je interpretujących,

- Uwzględnianie potrzeb edukacji o dziedzictwie lokalnym i regionalnym w programach nauczania i w konkurencyjnej ofercie czasu wolnego dla wszystkich grup wiekowych,
 - Aktywne zarządzanie miejscami z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, pomnikami historii i szlakami kulturowymi w wymiarze świadomości międzynarodowej i lokalnej,
 - Budowanie silnej identyfikacji Małopolan z regionalnym dziedzictwem kulturowym.
- Priorytet II. 2 : Systemowa i projektowa współpraca podmiotów zaangażowanych w ochronę i opiekę nad dziedzictwem kulturowym:
 - Stymulowanie rozwoju projektowania urbanistycznego, chroniącego i wzbogacającego przestrzeń kulturową i dziedzictwo,
 - Trwała i programowa współpraca administracji publicznej ze środowiskami naukowymi obejmująca kształcenie kadr i definiowanie metod ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym,
 - Harmonijne łączenie walorów zabytków z ich współczesnymi funkcjami,
 - Rozwijanie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej oraz integracji regionalnej budowanej w oparciu o ideę sieci obszarów, miejsc i instytucji,
 - Stworzenie modelowych porozumień kompetencyjnych służb konserwatorskich z samorządami i instytucjami ochrony zabytków.
 - Priorytet II. 3: Perspektywiczne wykorzystywanie walorów dziedzictwa kulturowego w edukacji, turystyce, gospodarce wiedzy:
 - Unowocześnienie instytucji opieki nad zbiorami i zabytkami,
 - Edukowanie do odbioru dziedzictwa kulturowego, jego interpretacji i reinterpretacji,
 - Sprzyjanie rozwojowi oferty przemysłów czasu wolnego opartych na wartościach krajobrazu kulturowego oraz miejscowych tradycjach i autentyczności lokalnego dziedzictwa kulturowego,
 - Prowadzenie aktywnego marketingu i systemowej promocji walorów i aspektów regionalnego dziedzictwa kulturowego,
 - Prowadzenie aktywnej polityki rynku pracy – tworzenie miejsc pracy związanych z dziedzictwem kulturowym i wspieranie tradycyjnych form działalności gospodarczej,
 - Optymalizacja procesów cyfryzacji zasobów dziedzictwa materialnego i niematerialnego i ich udostępnianie wraz z definiowaniem treści edukacyjnych i promocyjnych,
 - Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej i rekreacyjnej wraz z rozwojem infrastruktury turystycznej,
 - Ochrona przed utratą unikatowości i walorów krajobrazu, będącego głównym nośnikiem konkurencyjności i atrakcyjności regionu.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego. ¹²

Głównym celem dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego jest cel strategiczny B.4. Kształtowanie krajobrazu kulturowego. Obejmuje on następujące działania:

- B.4.1. Stworzenie systemu ochrony krajobrazu kulturowego;
- B.4.2. Zapobieganie rozproszaniu osadnictwa;
- B.4.3. Ochrona dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich;
- B.4.4. Ochrona tradycyjnych form gospodarowania, szczególnie na terenach górskich;
- B.4.5. Ochrona zabytków i rewitalizacja starej zabudowy;
- B.4.6. Humanizacja blokowisk.

Ochrona, utrzymanie i przywracanie zasobów dziedzictwa kulturowego nastąpi poprzez:

- ustanawianie nowych form ochrony zasobów kulturowych takich jak parki kulturowe;
- obejmowanie ochroną w studiach uwarunkowań i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wartościowych obiektów i zespołów znajdujących się poza rejestrem zabytków, w tym zabytków inżynierii;
- egzekwowanie zaleceń konserwatorskich oraz prawidłowości procesu rewaloryzacji i użytkowania obiektów zabytkowych;
- opracowanie i prowadzenie programów ochrony obiektów zabytkowych łączących ochronę z wykorzystaniem gospodarczo-społecznym;
- opracowanie i prowadzenie programów ochrony obiektów zabytkowych architektury regionalnej;
- opracowanie programu dotyczącego ochrony zespołów architektury militarnej i pól bitewnych oraz miejsc wydarzeń historycznych, w tym martyrologii;
- kształtowanie świadomości społeczeństwa o wartości zasobów zabytkowych oraz wartościach regionalnych;
- dokumentowanie i opracowywanie pod względem naukowym zasobów dziedzictwa kulturowego;
- ochrona dorobku mniejszości etnicznych;
- stwarzanie warunków do rozwoju kultur subregionalnych w celu integracji społeczności rozdzielonych granicami administracyjnymi.

Wykorzystanie i udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego nastąpi poprzez:

- tworzenie ofert inwestycyjnych i poszukiwanie inwestorów proponujących wykorzystanie zasobów w sposób nie kolidujący z charakterem i pierwotną funkcją obiektów;
- prowadzenie działań promocyjnych, organizacyjnych dla podniesienia świadomości społeczeństwa odnośnie znaczenia i wartości obiektów zabytkowych, a także możliwości ich wykorzystania.

Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja historycznych układów przestrzennych nastąpi poprzez:

- opracowanie programów kompleksowej rewaloryzacji zespołów staromiejskich z zachowaniem wymogów konserwatorskich przy zapewnieniu im doboru właściwych

¹² Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego, przyjęty Uchwałą Nr XLVII/732/18 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 marca 2018 r. w sprawie zmiany Uchwały Nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 22 grudnia 2003 roku

funkcji oraz zapobieganiu zagrożeniom wynikającym z oddziaływania układów komunikacyjnych;

- podejmowanie działań rewaloryzacyjnych zespołów staromiejskich wg priorytetów wynikających z ich wartości;
- promowanie wzorów gospodarowania w centrach historycznych miast i miasteczek;
- obejmowanie kompleksową rewaloryzacją zespołów urbanistycznych i ruralistycznych w obrębie proponowanych rezerwatów i parków kulturowych;
- eksponowanie i odtwarzanie w sylwetach miejscowości dominant architektonicznych takich jak wieże kościołów, klasztorów, zamków ratuszy oraz wkomponowywanie nowych;
- przeciwdziałanie tendencjom do rozpraszania zabudowy wsi oraz powstawania ciągów zabudowy wzdłuż dróg powodujących łączenie się odrębnych miejscowości.

Zachowanie i ochrona krajobrazu kulturowego nastąpi poprzez:

- obejmowanie ochroną w formie rezerwatów kulturowych terenów o wybitnych walorach kulturowych;
- obejmowanie ochroną w formie parków kulturowych terenów o wysokich walorach kulturowych;
- zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych o czytelnej formie krajobrazowej w celach dydaktycznych, turystycznych i naukowych;
- powstrzymanie zanikania specyficznych i wyjątkowych form krajobrazu poprzez znalezienie dla nich nowych funkcji i sposobów utrzymania;
- stworzenie programu ochrony zabytków architektury drewnianej i historycznego krajobrazu naturalno-kulturowego polan gorczańskich oraz ich promocji jako produktu turystycznego;
- wspieranie tradycyjnych form rolnictwa na terenach górskich, w tym hodowli owiec.

Zachowanie, ochrona i kształtowanie architektury regionalnej nastąpi poprzez:

- utrzymanie zróżnicowania regionalnego krajobrazu architektonicznego (Podhale, Orawa, Spisz, Pogórze, Ziemia Krakowska);
- ochrona najcenniejszych obiektów „in situ” oraz rozwoju muzeów typu skansenowskiego;
- obejmowanie w studiach uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego problematyki form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązywania nową architekturą do lokalnych form i materiałów;
- podnoszenie świadomości o wartości architektury regionalnej;
- tworzenie programów pomocy w zachowaniu i konserwacji zabytkowych obiektów architektury regionalnej.

Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja obiektów i zespołów o najwyższej randze i szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej nastąpi poprzez:

- wytypowanie obiektów zabytkowych o randze regionalnej i krajowej;
- podejmowanie działań na rzecz wpisania na listę światowego dziedzictwa natury i kultury UNESCO obiektów o najwyższej randze;
- podejmowanie prac dla wytypowania i weryfikowania listy obiektów mogących potencjalnie spełniać warunki wpisu na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Zachowanie i ochrona niematerialnych wartości kulturowych, stanowiących o tożsamości regionu nastąpi poprzez:

- podjęcie prac na rzecz inwentaryzacji zasobów niematerialnych (miejsc kultu, szlaków pielgrzymkowych, ośrodków tradycji, obyczajów i obrzędów);
- promowanie imprez kultywujących tradycję, regionalny strój, obrzędy;

- wspieranie zanikających zawodów;
- wykorzystanie niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego w ofercie turystycznej województwa.

Podejmowanie działań organizacyjnych, badawczych i promocyjnych poprzez:

- inicjowanie i wspieranie współpracy między samorządami na rzecz ochrony i promocji zasobów kulturowych;
- wspieranie współpracy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego pomiędzy służbami konserwatorskimi i samorządami;
- wspieranie wydawnictw i autorów publikujących problematykę kultury i tradycji regionu;
- podejmowanie działań na rzecz komputeryzacji obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków oraz upowszechnianie wiedzy na ten temat m.in. przez strony www;
- wspieranie organizacji imprez regionalnych popularyzujących materialne lub niematerialne zasoby kulturowe regionu.

Integracja ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego poprzez:

- obejmowanie ochroną krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi, ruralistycznymi i architektonicznymi;
- wykorzystanie wartości kulturowych dla rozwoju gospodarczego regionu;
- opracowanie katalogu ofert kulturowych województwa;
- wspieranie podmiotów gospodarczych zainteresowanych ochroną i konserwacją oraz wykorzystaniem obiektów zabytkowych;
- promocja produktu kulturowego Małopolski na rynku krajowym i zagranicznym.

4.3 Dokumenty szczebla powiatowego

Strategia Rozwoju Powiatu Suskiego na lata 2016-2022.¹³

Wśród strategicznych obszarów rozwojowych, które stanowią główne kierunki rozwoju powiatu z dziedzictwem kulturowym związany jest obszar priorytetowy 2: *Środowisko naturalne, dziedzictwo kulturowe, turystyka*. Celem strategicznym jest ochrona środowiska oraz wykorzystanie dla rozwoju społeczno-gospodarczego, najistotniejszych walorów Powiatu suskiego: dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz potencjału turystycznego. Dla realizacji powyższego celu wyznaczono następujące zadania:

- Rozbudowa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- Profesjonalizacja kadr przemysłu czasu wolnego,
- Poszerzanie oferty produktów lokalnych,
- Ochrona dziedzictwa krajobrazu i przestrzeni kulturowej,
- Wspieranie działań mających na celu podnoszenie społecznej świadomości, wiedzy i wrażliwości w zakresie dziedzictwa kulturowego,
- Optymalizacja systemu zarządzania przestrzenią, współgrającego ze środowiskiem naturalnym,
- Ochrona środowiska naturalnego i działania na rzecz rozbudowy infrastruktury przyjaznej środowisku,

¹³ *Strategia Rozwoju Powiatu Suskiego na lata 2016-2022*, przyjęta Uchwałą Nr 0007/XVIII/126/2016 Rady Powiatu Suskiego z dnia 24 maja 2016 r.

- Współpraca i wspieranie partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych w działaniach na rzecz wykorzystania potencjału turystycznego i kulturowego oraz ochrony środowiska naturalnego.

Dla celu strategicznego wyznaczono cele operacyjne, spośród których z tematem dziedzictwa kulturowego związane są:

- Cel operacyjny 2.2: Ochrona dziedzictwa krajobrazu i przestrzeni kulturowej
 1. Kluczowe działania:
 - 2.2.1 Wykorzystanie istniejącego dziedzictwa w celu zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej i promocji turystycznej powiatu, wzmacniającej jego szanse rozwojowe;
 - 2.2.2 Promocja na rzecz aktywizacji użytkowników obiektów zabytkowych i atrakcyjnych do inwestowania i adaptacji nieruchomości do nowych funkcji oraz do podejmowania działalności okołoturystycznych i kulturowych;
 - 2.2.3 Tworzenie warunków zintegrowanej ochrony przyrody i dziedzictwa kulturowego;
 - 2.2.4 Podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie potrzeby ochrony dziedzictwa krajobrazu i przestrzeni kulturowej.
 - Cel operacyjny 2.4: Wspieranie działań mających na celu podnoszenie społecznej świadomości, wiedzy i wrażliwości w zakresie dziedzictwa kulturowego
 2. Kluczowe działania:
 - 2.4.1 Zwiększanie poziomu społecznego uczestnictwa w kulturze oraz aktywnych formach spędzania czasu wolnego poprzez promocję i informację o ofercie kulturalnej w Powiecie;
 - 2.4.2 Wsparcie dla programów prowadzenia zajęć z dziećmi i młodzieżą, a także z dorosłymi mieszkańcami i turystami, ukierunkowanych na popularyzację wiedzy w zakresie „regionalizmu”;
 - 2.4.3 Współtworzenie Podbabiogórskiej Akademii Kulturowej, gromadzącej dorobek, doświadczenia i dobre praktyki z zakresu wykorzystania potencjału kulturowego Podbabiogórza;
 - 2.4.4 Kreowanie wydarzeń kulturalnych o zasięgu ponadlokalnym, opartych na obrzędach i zwyczajach lokalnych, w tym przywracanie do życia obrzędów już niepraktykowanych, ginących zawodów.
 - Cel operacyjny 2.5: Rozbudowa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i z zakresu dziedzictwa kulturowego
 3. Kluczowe działania:
 - 2.5.1 Wsparcie rozbudowy i modernizacji infrastruktury turystyki aktywnej, rekreacyjnej i specjalistycznej oraz infrastruktury kulturowej i przyrodniczej;
 - 2.5.2 Wspieranie działań służących standaryzacji bazy turystycznej (w tym agroturystycznej) wraz z sieciowaniem i ekologizacją;
 - 2.5.3 Wspieranie informatyzacji i promocji usług turystycznych.
- Powiat suski nie posiada Programu opieki nad zabytkami.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 Dokumenty programowe gminy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Sucha Beskidzka.¹⁴ W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego wskazane zostały: obiekty zabytkowe wpisane do rejestru podlegające ochronie prawnej na mocy przepisów szczególnych, obiekty zabytkowe objęte ewidencją, które powinny być obejmowane ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, stanowiska archeologiczne, dla których obowiązuje zapewnienie nadzoru archeologicznego przy prowadzeniu robót ziemnych, ośrodki kultury i dziedzictwo niematerialne.

Zapisy Studium wskazują następujące działania w odniesieniu do układu przestrzennego wpisanego do rejestru zabytków:

- zachowanie układu ulic i placów oraz zespołów zieleni,
- dostosowanie nowych elementów zagospodarowania do historycznej kompozycji urbanistycznej,
- zachowanie skali, gabarytów, podziałów architektonicznych elewacji budynków,
- wykluczenie lokalizowania reklam wolnostojących, ograniczanie powierzchni i miejsca lokalizacji szyldów na budynkach,
- ustalenie przepisów dotyczących form szyldów i tablic informacyjnych.

W odniesieniu do obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru wskazano następujące działania:

- zachowanie obiektów,
- dopuszczenie w obiektach zabytkowych funkcji zapewniających zachowanie i eksponowanie ich walorów,
- zapewnienie ekspozycji obiektów od strony ulic i placów publicznych,
- wykluczenie lokalizowania reklam na obiektach i ich ogrodzeniach.

Określono zakres ochrony jaki powinien zostać uwzględniony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wobec obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. Należy dążyć do:

- zachowania obiektów oraz zapewnienia ich ekspozycji od strony ulic i przestrzeni publicznych,
- dopuszczenia modernizacji i przebudowy w sposób niepowodujący utraty wartości kulturowych, architektonicznych lub historycznych,
- wykonywania dokumentacji obiektów w przypadku konieczności rozbiórki,
- ochrony i pielęgnacji zieleni towarzyszącej obiektom, w szczególności kapliczkom i krzyżom przydrożnym,
- prowadzenie działań na rzecz odnowy, zagospodarowania i wykorzystania obiektów zabytkowych w celu ochrony przed degradacją,
- wykluczenia lokalizowania reklam na obiektach.

W przypadku wykreślenia obiektu z gminnej ewidencji zabytków, przy formułowaniu ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla nowej zabudowy nie obowiązują wskazane wyżej ustalenia. Wykreślenie z gminnej ewidencji zabytków, włączenie obiektu do ewidencji lub zmiana numeracji budynków nie powoduje konieczności zmiany

¹⁴ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Sucha Beskidzka, Uchwała Nr XXIII/182/2016 Rady Miejskiej w Suchej Beskidzkiej z dnia 27 października 2016 r.

studium. Przy formułowaniu ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić stan aktualny na czas sporządzania projektu planu.

Wskazano strefę ochrony archeologicznej, w której obowiązuje zapewnienie nadzoru archeologicznego przy prowadzeniu robót ziemnych. Strefa ta obejmuje wskazane na załączniku graficznym stanowiska archeologiczne wg. Kart AZP Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W celu ochrony dziedzictwa niematerialnego i rozwoju kultury, przyjęto kierunki działań:

- Podnoszenie jakości infrastruktury obiektów związanych z kulturą – modernizacja, rozbudowa oraz budowa nowych obiektów,
- Podejmowanie działań na rzecz współpracy międzygminnej i międzynarodowej w zakresie rozwoju kultury.

W celu ochrony i kształtowania krajobrazu gminy, przyjmuje się następujące kierunki działań:

- zachowanie zabytkowego układu przestrzennego w centrum Suchoj Beskidzkiej,
- szczególna ochrona ekspozycji zamku, karczmy Rzym oraz kościoła parafialnego pw. Nawiedzenia N.M.P,
- zachowanie ekspozycji pozostałych obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków z przestrzeni ogólnodostępnych,
- zachowanie krajobrazu otwartego o najwyższych i wysokich walorach,
- zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego, stanowiących wyróżniki krajobrazu,
- kształtowanie rozwoju miasta na zasadzie kontynuacji istniejących struktur i zapobieganie rozpraszaniu zabudowy,
- kształtowanie nowej zabudowy w nawiązaniu do cech tradycji regionu – ustalenia dotyczące zasad kształtowania architektury powinny być określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- podnoszenie standardu istniejących przestrzeni publicznych oraz kształtowanie nowych,
- ograniczanie zalesiania przestrzeni otwartych o wysokich walorach, stanowiących płaszczyzny ekspozycji,
- ograniczanie lokalizacji nośników reklamowych poza terenami zainwestowanymi,
- porządkowanie form i sposobu rozmieszczania nośników reklamowych oraz informacyjnych.

Obowiązujący **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego** miasta Sucha Beskidzka przyjęty został Uchwałą Nr XI/87/2019 Rady Miasta Sucha Beskidzka z dnia 30 września 2019 r.

Ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego i zabytków zawarte są w planie zagospodarowania, w zapisach:

Rozdział 2. **Ustalenia ogólne**

§ 8. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

1) Na obszarze objętym planem występują wskazane na rysunku obiekty podlegające prawnej ochronie dóbr kultury na podstawie przepisów odrębnych:

a) wpisane do rejestru zabytków: (...);

b) wpisane do gminnej ewidencji zabytków: (...);

2) Na rysunku planu wskazuje się obiekt do ochrony miejsca pamięci - kaplica upamiętniająca miejsce walk Konfederatów Barskich na górze Jasień, dla którego dopuszcza się zmianę formy;

- 3) Dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków, wymienionych w pkt 1 lit. a, obowiązują zasady ochrony zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- 4) Dla obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, wymienionych w pkt 1 lit. b, ustala się:
 - a) zachowanie i utrzymanie formy zabytkowej i detalu architektonicznego,
 - b) zakaz przekształceń powodujących obniżenie wartości historycznych, estetycznych i architektonicznych,
 - c) zakaz wprowadzania elementów zagospodarowania terenu przesłaniających ekspozycję obiektów zabytkowych od strony dróg publicznych,
 - d) w przypadku przebudowy drogi wymuszającej przeniesienie zabytkowych krzyży lub kapliczek przydrożnych, należy zapewnić nową lokalizację możliwie najbliższą pierwotnej,
 - e) w przypadku wyłączenia obiektu z ewidencji zabytków nie obowiązują ustalenia określone w lit. a-d;
- 5) Dla obiektów wymienionych w pkt 1 lit a i b, w przypadku odbudowy lub rekonstrukcji obiektu zabytkowego w formie historycznej, dopuszcza się przekroczenie parametrów określonych w przepisach szczegółowych w Rozdz. 4;
- 6) Dla obszarów obejmujących zabytkowe zespoły: układ urbanistyczny, zespół zamku wraz z parkiem, zespół kościoła parafialnego p. w. Nawiedzenia N. M. P., cmentarz parafialny, obowiązują:
 - a) zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, w szczególności utrzymanie pierzei zabudowy,
 - b) dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie skali, bryły obiektów, sytuacji na działce oraz ogólnej kompozycji fasad, w szczególności wzajemnych proporcji powierzchni murów, otworów i dachów obiektów,
 - c) dostosowanie nowych elementów zagospodarowania do historycznej kompozycji urbanistycznej, do skali, gabarytów, podziałów architektonicznych,
 - d) stosowane materiały budowlane winny nawiązywać swoim charakterem (wyglądem) do materiałów tradycyjnych,
 - e) dopasowanie programów użytkowych do historycznej funkcji obiektów i zespołów zabytkowych, poprzez adaptację, modernizację i przebudowę (wymianę kubatury w złym stanie technicznym), zgodnie z funkcją terenów określoną w przepisach szczegółowych w Rozdz. 4,
 - f) realizację pełnego programu działań w zakresie sanacji zabudowy poprzez realizację i modernizację systemów infrastruktury technicznej;
- 7) Na obszarze objętym planem występują wskazane na rysunku stanowiska archeologiczne, dla których obowiązuje postępowanie zgodnie z przepisami odrębnymi, w szczególności:
 - a) współdziałanie w zakresie zamierzeń związanych z prowadzeniem robót ziemnych z odpowiednim organem do spraw ochrony zabytków, w tym powiadomienie o zamiarze prowadzenia robót ziemnych, zgodnie z przepisami odrębnymi,
 - b) zapewnienie warunków dla nadzoru archeologicznego lub badań archeologicznych;
- 8) Obowiązuje ochrona przypadkowo dokonanych odkryć zabytków i obiektów archeologicznych oraz znalezisk przedmiotów, co do których istnieje przypuszczenie, że mogą być zabytkami archeologicznymi, wstrzymanie robót w miejscu odkrycia, zabezpieczenie znaleziska i powiadomienie o odkryciu właściwych służb ochrony zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Na rysunku planu wskazano obiekty wpisane do rejestru zabytków: układ urbanistyczny cmentarz i budynki, obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków: krzyże i kapliczki oraz stanowiska archeologiczne, a także kaplicę upamiętniającą miejsce walk Konfederatów Barskich na górze Jasień.

5.2 Zarys historii przekształceń przestrzennych obszaru gminy

Układ przestrzenny Suchoj powstał na fali zagospodarowania lasów Beskidu Zachodniego w XV w. Wieś została lokowana na surowym korzeniu w ramach akcji osadniczej, na mocy przywileju Jana II, księcia oświęcimskiego w 1405 r. Nazwa Sucha pochodzi najprawdopodobniej od właściwości terenu. Wieś powstała na terenie niezagospodarowanym, ale penetrowanym przez pasterzy i ludzi eksploatujących surowce leśne. Założona została na 30 łanach frankońskich, czyli na ok. 600 ha. Grunty wsi były podzielone między dwór pański i poddanych. W rozplanowaniu Suchoj czytelne są wciąż charakterystyczne elementy wsi układzie łańnowo-leśnym, z nawsiem nad potokiem (Stryszawką, zwaną dawniej Suchą) oraz trzema kompleksami niw. Łany leśne wytyczane były prostopadle do głównej osi układu.

Istotną rolę dla rozwoju Suchoj odgrywało położenie przy drodze handlowej prowadzącej z Zatora do Zembrzyc, Wadowic, Mucharza w kierunku Węgier. Sucha należała do wyodrębnionego w 1445 roku księstwa zatorskiego, które w 1494 roku kupił król polski Jan Olbrycht. Pierwszym dziedzicem był Krzysztof Komorowski – kasztelan połaniecki, oświęcimski, sądecki i starosta barwałdzki. Po jego śmierci w 1608 roku, majątkiem podzielili się synowie, a Sucha trafiła w ręce Piotra Komorowskiego.

Wokół wsi powstawały samotnicze punkty osadnicze w wyniku wypalania lasu głównie przez osadników wołoskich. W II poł. XVI w. powstały będące początkowo osadami na prawie wołoskim: Zasepnica i Bładzonka, które stały się później przysiółkami Suchoj. Układ osadniczy Bładzonki cechuje stosunkowo regularne rozplanowanie, w którym prostopadle do doliny potoku były kształtowane role w nawiązaniu do wytyczonych łańnowo-leśnych. Natomiast nieregularne role Zasepnicy, położonej na stokach doliny wśród lasów, wiążane są z żywiołowym rozwojem zarąbków.

Z poł. XVI w. pochodzą pierwsze wzmianki o dworze w Suchoj, który w pocz. XVII w. przebudowany został we wspaniałą renesansową zamek. W kompleksie zabudowań dworskich znajdowały się obiekty gospodarcze, wśród których działał browar wzmiankowany po raz pierwszy w 1624 r. W Suchoj znajdowały się tartaki i młyn oraz huta szkła (wiadomości o niej pochodzą z XVI i XVII w.).

Piotr Komorowski założył w Suchoj parafię, a w latach 1613-1614 wybudował i bogato uposażył kościół Kanoników Regularnych. Wraz z budową kościoła i fundacją parafii w początkach XVII w., uszczuplony został obszar pól dworskich. Świątynia wzniesiona została na gruncie pańskim, obok niej wymurowany został budynek niewielkiego klasztoru. Na obszarze otaczającym kościół założony został cmentarz, a całość ogrodzono murem. Kościół został przez fundatora uposażony w ziemię – nadany mu został nowo założony folwark zwany Przerąb, którego pola ciągnęły się od wąwozu przy kościele na południowy wschód w kierunku Grzechyni. Na własność klasztoru przeszedł również położony pomiędzy folwarkiem, a Grzechynią las dworski.

W centrum wsi w okresie późnośredniowiecznym lub nowożytnym powstała młynówka, przeprowadzona równoległe do koryta rzeki, po jego południowej stronie. Zasilana ona stawy

rybne i młyn, który znajdował się po wschodniej stronie dzisiejszego rynku. Pola chłopskie przylegały do dworskich od zachodu i północy. Dla zapobieżenia nadmiernemu rozdrobnieniu pól, obowiązywała zasada, że półrolek można było podzielić najwyżej pomiędzy dwóch spadkobierców. Poddani nie mogli sprzedawać roli bez zgody dworu.

W XVII wieku ziemie te przeszły w ręce Wielkopolskich. Sucha w 1689 roku poniosła ogromne straty w wyniku powodzi, która dotknęła wieś aż trzy razy.

W XVIII w. Sucha miała charakter rolniczy. W ówczesnej strukturze można wyróżnić trzy niwy: na północ od zamku niwa Jasień, przylegająca do niej od południa po brzeg Stryszawki - Smolikowa Góra oraz Zakościele.

W połowie XVIII wieku Sucha zaczęła odgrywać rolę ośrodka handlowego. Sprzyjały temu przywileje królewskie pozwalające na organizację jarmarków. Pierwszy taki przywilej nadany został 21 maja 1742 r. przez króla Augusta II. Dokument ten zezwalał na organizację 8 jarmarków rocznie. W 1761 r. król August III wydał kolejny przywilej, w którym do istniejących terminów jarmarków dodano kolejne cztery.

Już w 1719 roku wspomniana jest w dokumentach karczma, której usytuowanie nieopodal ujścia Stryszawki do Skawy, odpowiada w przybliżeniu obecnej.

W wyniku I rozbioru Polski w 1772 r., Sucha znalazła się w granicach państwa austriackiego. Według austriackich pomiarów gruntów, role uprawne w Suchej obejmowały 1783 morgi austriackie, z których 411 należało do dworu, a pozostałe 1371 do ludności wiejskiej. Ogrody zajmowały 51 mórg, w tym dworskie 5, natomiast łąki 72 morgi, z których do ludności wiejskiej należały 53 morgi. Staw zajmowały 59 mórg. Pastwiska stanowiły aż 971 mórg, a lasy 534 morgi. Łączny obszar Suchej stanowił blisko 3500 mórg. Świadczy to o rozwoju terytorialnym Suchej – od czasów lokacji obszar powiększył się dzięki scaleniu ze wsią zarębków, powstających na wyżej położonych obszarach leśnych.

Ważną rolę dla rozwoju Suchej odegrała budowa traktu Karpackiego w latach 1818-1823, ukończonego ostatecznie w roku 1832. Trakt ten prowadzony był długimi, wytycznymi w linii prostej odcinkami alej wysadzanych drzewami. W obrębie Suchej dla traktu zaadaptowana została średniowieczna droga wiejska przy dawnym nawsiu nad Stryszawką – powstał wówczas dzisiejszy ciąg ulic Mickiewicza, Piłsudskiego i Makowskiej. Z regulacją tą wiąże się ukształtowanie placu targowego w granicach zbliżonych do obecnego rynku, a także przebieg drogi w kierunku Zembrzyc.

Tereny te weszły później w skład nowo utworzonej prowincji Królestwa Galicji i Lodomerii. W latach 1854 – 1867 przeprowadzone zostały reformy. Powstał wtedy sąd powiatowy w Ślemieniu, który w 1906 roku został przeniesiony do Suchej. W ostatnich latach panowania Wielopolskich rozbudowano i zmodernizowano hutę żelaza. W połowie XIX wieku dobra suskie przeszły w ręce Branickich. Lata 1847 – 1859 były dla mieszkańców Suchej bardzo ciężkie. Obfitowały w powodzie i epidemie, które stały się główną przyczyną klęsk i nieurodzajów. Liczba mieszkańców „państwa” suskiego zmniejszyła się z 15 935 do 11 198 osób.

W latach 80. XIX stulecia utworzono w Suchej jedną z głównych stacji kolei tzw. tranzytowej, która łączyła Wiedeń i Węgry. Sucha stała się ważnym węzłem kolejowym. Kolej i rolnictwo stanowiły jedno z głównych źródeł utrzymania mieszkańców. W 1886 powstał tartak, przy którym założono straż ogniową. Utworzono również Gminną Kasę Pożyczkową.

W 1896 roku nadano Suchej prawa miejskie. Znaczące dla Suchej było wybudowanie linii kolejowej oraz dworca kolejowego w 1884 r. Dworzec, oddalony od centrum miasteczka o kilometr, zapoczątkował rozwój nowego ośrodka miejskiego. Na przełomie XIX i XX w.

nastąpił rozwój murowanej zabudowy w centrum, gdzie obok obiektów użyteczności publicznej powstawały piętrowe kamienice. W początku XX wieku w mieście istniały takie instytucje, jak: magistrat, szkoły, stacja kolejowa, siedziba sądu grodzkiego, posterunek policji i parafia rzymskokatolicka. Przed wybuchem I wojny światowej wybudowano jeszcze rzeźnię miejską i zmodernizowano targowisko. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, w czasach dwudziestolecia międzywojennego Sucha kilkakrotnie zmieniała swą przynależność administracyjną, wchodząc kolejno w skład powiatów: Żywieckiego, Makowskiego i Wadowickiego. Po rozpoczęciu II wojny światowej, wojska niemieckie wkroczyły do Suchej 4 września, a już po trzech dniach znalazła się w okupacji niemieckiej. Pod koniec 1939 roku miasto znalazło się w granicach Trzeciej Rzeszy. Sucha, jako miasto graniczne odgrywała dość ważną rolę w konspiracji. Podczas okupacji zginęło 70 mieszkańców Suchej, a 38 rodzin wysiedlono pozbawiając ich całkowicie majątku.

Pod naporem Rosjan. 29 stycznia 1945 roku Niemcy wycofali się miasta, które tym samym uzyskało wolność. 1 lutego 1945 roku zorganizowano Tymczasowy Zarząd Miejski z pierwszym burmistrzem Edwardem Fortuną, a 25 marca wybrano Miejską Radę Narodową i Zarząd Miejski. W latach powojennych miasto zdecydowanie zmieniło swoje oblicze. Rozwinęły się nowe gałęzie przemysłu. Powstała sieć szkół podstawowych, zawodowych i średnich.

Okolo 1955 roku powstało osiedle z budynkiem dzisiejszego Urzędu Miasta. Realizacja tej inwestycji związana jest z wyburzeniem budynku „Sokoła”.

W 1964 roku została wprowadzona do powszechnego użytku nazwa miejscowości Sucha Beskidzka. W roku 1976 rozpoczęto budowę szpitala, który został ukończony i rozpoczął działalność w 1982 r. Znaczącą dla miasta inwestycją była budowa oczyszczalni ścieków, która została oddana do użytkowania w 1994 r.

W 1996 roku miasto przejęło zamek, który do tej pory znajdował się w zarządzie Państwowych Zbiorów Sztuki. W tym samym roku oddano do użytku żelbetonowy most na rzece Stryszawce łączący ulicę Zamkową z Rynkiem.

Od 1 stycznia 1999 r. Sucha Beskidzka jest miastem powiatowym w województwie małopolskim.

W 2002 roku gmina pozyskała środki finansowe na modernizację infrastruktury miasta. Zlikwidowano wówczas napowietrzną linię elektroenergetyczną, ciągi piesze wyłożono kostką brukową, a także wprowadzono stylowe oświetlenie i elementy małej architektury podkreślające zabytkowy charakter Rynku. W ramach rewitalizacji osiedla Beskidzkiego przeprowadzone zostały prace termomodernizacyjne bloków mieszkalnych, wymienione zostały lampy, wybudowano nowe miejsca parkingowe, a także poprawiono nawierzchnię.

W roku 2002 Gmina Sucha Beskidzka przystąpiła do budowy wału przeciwpowodziowego na lewym brzegu rzeki Stryszawka w rejonie osiedla Kułasówka, a w roku 2003 zrekonstruowano dalszy odcinek wału. Łączna długość umocnień wyniosła 670 m.

W 2003 roku przy ul. Makowskiej wybudowano siedzibę Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej, która uznawana jest za jedną z najnowocześniejszych w województwie małopolskim. W tym samym roku do użytku oddana została sortownia i składowisko odpadów komunalnych.

Znaczący wpływ na podnoszenie poziomu życia oraz rozwój miasta miały zrealizowane przez samorząd miejski przedsięwzięcia w zakresie zaopatrzenia w wodę pitną. W 2006 roku oddano do użytku pierwszy w Polsce i jeden z najnowocześniejszych system uzdatniania wody

za pomocą filtrów membranowych. W latach 2006-2007 miasto samodzielnie zmodernizowało oczyszczalnię ścieków.

W 2007 roku w zamku zainaugurowana została działalność Muzeum Miejskiego Suchej Beskidzkiej. Sportową bazę miasta uzupełniono w 2009 r. kompleksem boisk sportowych „Orlik”, składającym się z dwóch boisk, przeznaczonych do piłki nożnej, siatkowej i koszykowej. Na terenie obiektu od 2011 roku funkcjonuje również sezonowe sztuczne lodowisko.

W latach 2010-2012 przy ul. Wadowickiej utworzona została strefa aktywności gospodarczej „Dąbie”, w której zlokalizowane zostały siedziby lokalnych podmiotów gospodarczych.

W roku 2011 wybudowany został jednoprzęsłowy most w ciągu ul. Beniowskiego, stanowiący dogodne połączenie dla zlokalizowanych w tym rejonie zakładów pracy oraz mieszkańców ul. Batalionów Chłopskich i ul. Błędzonka z pozostałą częścią miasta.

W 2013 roku gmina zakończyła inwestycję w ramach której nową aranżację i funkcjonalność zyskał plac targowy. W ramach modernizacji wykonana została nowa nawierzchnia placu z wyznaczonymi miejscami handlowymi i drogami dojazdowymi oraz mur przeciwpowodziowy wzdłuż Stryszawki z miejskim deptakiem.

Ważnym przedsięwzięciem z zakresu rozwoju infrastruktury sportowej była rozpoczęta w 2014 r. rewitalizacja kompleksu sportowego „Babia Góra”. W roku 2016 zmodernizowano infrastrukturę lekkoatletyczną stadionu.

Po wielu latach postępowań reprivatyzacyjnych i negocjacji, w 2016 roku zakończona została sprawa sądowa dotycząca zamku. Miasto stało się jedynym prawowitym właścicielem zamku wraz z przyległym parkiem po odkupieniu zabytkowego zespołu od rodziny Tarnowskich. Zakup umożliwił pozyskanie funduszy na przeprowadzenie prac konserwatorskich. W latach 2017-2018 wymienione zostało pokrycie dachowe zamku, odnowiono elewację z rekonstrukcją okładzin architektonicznych, wymieniona została zewnętrzna stolarka okienna i drzwiowa, wykonano izolację przeciwwodną i przeciwwilgociową, utwardzono dziedziniec, odnowiono mostki w parku zamkowym oraz wykonano iluminację obiektu.

W roku 2017 uruchomiono łącznicę kolejową i oddano do użytkowania nowy przystanek kolejowy Sucha Beskidzka Zamek przy placu targowym. W tym samym roku rozpoczęto remont pasażu handlowego, który zyskał nową aranżację – wymieniona została nawierzchnia i wprowadzono elementy małej architektury: oświetlenie, ławki, fontanny, gabloty informacyjne.

W 2018 roku wykonana została na zachodnim zboczu góry Mioduszyna platforma widokowa ze schronem turystycznym. Obiekt jest atrakcyjnym punktem widokowym umożliwiającym podziwianie panoramy miasta i otaczających je pasm górskich. Bezpośrednio przy platformie umieszczony został kilkumetrowy stalowy krzyż, którego iluminację zapewnia instalacja fotowoltaiczna.

W roku 2019 rozpoczęto budowę Centrum Kultury i Filmu im. Billy Wildera. W ramach tej, jak dotąd największej inwestycji suskiego samorządu, w ciągu najbliższych dwóch lat w Suchej Beskidzkiej przy ul. Mickiewicza na terenie obecnego parkingu pomiędzy domem handlowym „Juhas”, a tzw. pasażem, powstanie Centrum Kultury z parkingiem podziemnym, o łącznej kubaturze ok. 21 000 m³ i powierzchni użytkowej wynoszącej ponad 3500 m². Obiekt będzie mieścić salę widowiskowo-kinową na ponad 300 miejsc siedzących, pomieszczenia ośrodka kultury i nowoczesną bibliotekę.

Proponowane dalsze przekształcenia miasta w otoczeniu Rynku zawarte są w koncepcji architektoniczno – urbanistycznej, która stanowi zamysł rewitalizacji wskazujący propozycje rozwiązań funkcjonalnych o charakterze przestrzennym i środowiskowym. Obszar objęty

opracowaniem dotyczy nie tylko najbliższego otoczenia Rynku, ale także terenów położonych przy ul. T. Nieszczyńskiej, ul. J. Piłsudskiego oraz obszarów usytuowanych na przeciwległym brzegu Stryszawki w rejonie skrzyżowania ulic Zamkowej i Juliusza hr. Tarnowskiego. Zakres zmian przestrzennych zawarty w koncepcji architektoniczno – urbanistycznej jest niezwykle szeroki. Projekt zakłada m.in. rozbudowę płyty głównej Rynku, która obejmie swym zasięgiem sąsiedni fragment i tym samym, zostanie optycznie połączona z placem i parkingiem przed budynkiem piekarni „Machaczka”. Rozbudowa płyty i ujednoczenie nawierzchni na całym obszarze powiąże wizualnie wszystkie zakątki suskiego rynku. Wykonanie schodów przed karczmą „Rzym” oraz od strony tzw. „małego rynku” umożliwi otwarcie widoku na zabytkowe obiekty okalające centrum Suchoj Beskidzkiej. W nawiązaniu do dawnej fizjonomii suskiego Rynku, w opracowaniu przewidziano odsłonięcie fragmentu „Młynówki”, oraz zaproponowano szereg rozwiązań architektonicznych, których celem jest ekspozycja historycznej zabudowy i ukazanie zabytkowej przestrzeni w nowoczesnej interpretacji.

5.3 Charakterystyka zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.3.1 Zabytki nieruchome objęte wpisem do rejestru

Obiekty, zespoły i założenia przestrzenne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej, wynikającej z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Wszelkie prace remontowe, zmiany funkcji i przeznaczenia takich obiektów wymagają zgody odpowiedniego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, w przypadku miasta Sucha Beskidzka - Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie. Na obszarze miasta Sucha Beskidzka znajduje się 11 obiektów wpisanych do rejestru zabytków¹⁵:

A-1042/M – Układ urbanistyczny (wpis A-511 z 4.09.1987 r. (B)). Układ urbanistyczny miasta Sucha Beskidzka z końca XVIII wieku. Rozciąga się wzdłuż drogi biegnącej równoległe do rzeki Stryszawki z zachodu na wschód, załamujący się za linią rzeki Skawy w kierunku południowo-wschodnim. Z tą linią głównej arterii ul. Mickiewicza skrzyżowana jest z mniejszą, łączącą kościół z zamkiem z wykształconym na ich skrzyżowaniu placem-rynkem. Układ urbanistyczny miasta zachował do chwili obecnej swój staropolski układ przestrzenny, jako zespół przyrynkowy z kościołem i zamkiem.

Źródło: Decyzja o wpisie do rejestru zabytków

¹⁵ Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa małopolskiego z uwzględnieniem podziału na powiaty i gminy, Stan na marzec 2019 r., Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Kraków, 2019.

A-1047/M – kościół poklasztorny pw. Nawiedzenia N.M.P. d. Kanoników Laterańskich, otoczenie, kaplica-dzwonnica, dwie kaplice na cmentarzu przykościelnym, ogrodzenie, drzewostan (wpis A-334 z 6.12.1971 r. (B)), wzniesiony w początku XVII w. Kościół murowany, gotycki w planie i bryle, oszarpowany. Budowla jednonawowa z prezbiterium zamkniętym ścianą prostą. Nie posiada wieży, a jedynie niewielką, krytą blachą barokową sygnaturkę.

Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

Pod prezbiterium mieści się krypta grobowa Komorowskich, w której pochowano Piotra Komorowskiego, jego drugą żonę Mariannę z Bnińskich i brata Piotra - Mikołaja Komorowskiego. W kościele zachowało się barokowe malowidło na sklepieniu prezbiterium, przedstawiające scenę Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny oraz rokokowy chór muzyczny, osadzony na czterech kolumnach jońskich.

Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

Kaplica – dzwonnica, ośmioboczna, w stylu renesansowym z I połowy XVII wieku.

W dolnej części murowana, w górnej części drewniana. Nakryta daszkiem gontowym, namiotowym.

Dwie kaplice murowane, jedno-kondygnacyjne: jedna w formie kwadratu o narożnikach ściętych i ozdobionych lizenami, ze skromnym detałem renesansowym, nakryta dachem piramidalnym. Druga kaplica na planie kwadratu, z portalami i oknem w skromnym obramieniu renesansowym. Kaplice pochodzą z I połowy XVII w., zostały odnowione.

Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

A-1456/M – nowy kościół parafialny pw. Nawiedzenia NP. Marii (wpis z 7. 01. 216 r.) Zaprojektowany przez Teodora Talowskiego został wzniesiony w latach 1897-1908. Głównymi fundatorami świątyni byli Branicy oraz suscy kolejarze. Bryła kościoła łącząca w sobie elementy malowniczego eklektyzmu, zwłaszcza gotyku i stylu romańskiego jest jednym z najwspanialszych dzieł polskiego architekta. Nowy kościół połączony został ze starym kościołem za pomocą parterowej przewiązki, która pełni również rolę zakrystii. Kościół nie jest orientowany, jego prezbiterium skierowane jest na południowy zachód. Zbudowany jest z cegły z kamiennym fundamentem. Dach pokryty jest dachówką i blachą. Kościół jest jednonawowy z transeptem, w którym po przeciwległych stronach stoją ołtarze. W nawie głównej i prezbiterium można

Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

wyróżnić po trzy przęsła. Prezbiterium otoczone jest ambitem i zakończone wieloboczną absydą. W ambicie znajduje się kaplica. Z ambitu prowadzi korytarz do starego kościoła, który znajduje się bezpośrednio za kościołem Nawiedzenia NMP. W korytarzu znajduje się zakrystia. Przy fasadzie znajduje się 54-metrowa wieża, nad prezbiterium wieżyczka na sygnaturkę. Na osi znajduje się otwór wejściowy z pilastrami po bokach. Nad wejściem jest rozeta z wirażem. Na wieży znajdują się figury: pośrodku Ukrzyżowanie Chrystusa oraz Maria Panna, św. Jan Ewangelista, św. Anna i św. Józef osadzone przy brzegach wieży. Figury zostały wykonane z piaskowca szydłowieckiego przez Jana Cingrosa z Ołomuńca. U zwieńczenia nasady znajduje się rzeźba gołębicy. W kościele znajdują się trzy sklepienia krzyżowo-żebrowe w transepcie, prezbiterium i ambicie. Nawa główna oraz jedno przęsło w prezbiterium pokryte są sklepieniem kolebkowym z lunetami. Sklepienie oparte jest na pilastrach, które dzielą kościół na przęsła. Ambit łączy się z prezbiterium za pomocą arkad. Od strony fasady znajduje się empora chóru muzycznego.

A-1048/M – plebania z otoczeniem (wpis A-332 z 06. 12. 1971 r., aktual. A-377/79 z 5.09.1980, obejmująca plebanię wraz z budynkiem bramnym i kościołem poklasztorным (B)) z początku XVII wieku Murowana plebania przylega do budynku bramnego i kościoła poklasztornego pw. Nawiedzenia N.M.P. Późnorenesansowy obiekt powstał na rzucie symetrycznym, budynek dwutraktowy, piętrowy z zachowanym skromnym detalem architektonicznym.

Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

A-1044/M – cmentarz parafialny (wpis A-624/89 z 11. 10. 1989 r. (B)). Wpis do rejestru obejmuje całość cmentarza

Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

wraz z układem, kaplicą, zabytkowymi mogiłami, nagrobkami i pomnikami, istniejącym ogrodzeniem oraz zielenią cmentarną. Został założony w 1865 roku. Układ cmentarza jest regularny, na planie zbliżonym do prostokąta. Elementami organizującymi przestrzeń są aleje przecinające się pod kątem prostym. Posiada on dobrą czytelność układu, kwater, nagrobków i mogił.

A-1041/M – zamek z otoczeniem, w tym dziedziniec arkadowy, dziedziniec i zespół zabudowy gospodarczej, park wraz ze stawem-kanalem, mostkiem i drzewostanem (wpis A-22 z 16.04.1968, A-378/79 z 8.09.1980 r. (B)). Decyzja obejmuje budynek w całości oraz otoczenie, w tym dziedziniec arkadowy, dziedziniec i zespół zabudowy gospodarczej na pd. – zachód od zamku oraz założony w XVIII w. park wraz ze stawem, kanałem, mostem i drzewostanem. Wzniesiony został ok. 1554 roku, jako drewniano-kamienny dwór obronny, a następnie przebudowany ok. 1614 roku na okazałą, renesansową rezydencję magnacką wzorowaną na zamku królewskim w Krakowie. W 1708 został powiększony o dwie dodatkowe wieże: południowo-wschodnią i południowo – zachodnią, znajdujące się nad najstarszą częścią obiektu. W II połowie XIX wieku zostało rozebrane

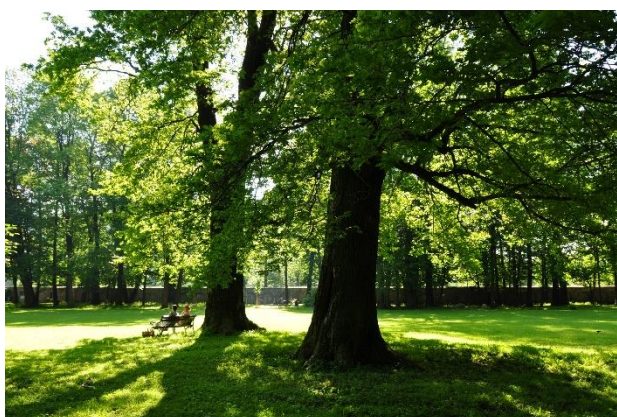
skrzydło wschodnie wraz z bramą wjazdową, a park otoczono kamiennym murem. W latach 1882 – 87 i 1905 zamek był odnawiany. Należy do czołowych pomników architektury renesansowej. Zamek ma wiele elementów architektonicznych takich jak: baszty, krużganki arkadowe, sklepienia, kominki, portale, pozostałości malowideł i dekoracji sgraffitowej. Od strony południowej zamku położony jest park. Około 1708 roku podczas rozbudowy zamku, zyskał on formę barokowego ogrodu w stylu francuskim z symetrycznie rozplanowanymi ścieżkami. Na początku XIX wieku rozszerzono kanał zamykający założenie parkowe od strony południowej do rozmiarów obecnego stawu, nad którym przerzucono arkadowy mostek, wprowadzając rozwiązania

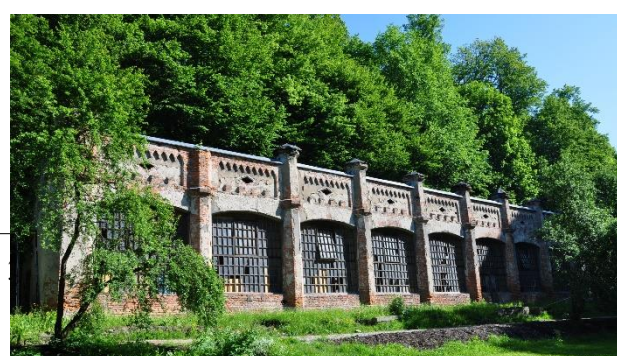
Fot: Monika Węsióra [stan na rok 2019]

Fot: Monika Węsióra [stan na rok 2019]

Fot: Monika Węsióra [stan na rok 2019]

Fot: Monika Węsióra [stan na rok 2019]

typowe dla angielskich parków krajobrazowych. Park zachował dawny charakter do dziś. Rozplanowanie alejek nosi cechy stylowe, obowiązujące w pierwszej połowie XIX wieku, z typową dla tego okresu zewnętrzną alejką na obwodzie założenia, z którą łączy się przeważająca część drzewostanu.

Po wielu latach postępowań reprivatyzacyjnych i negocjacji, w 2016 roku zakończona została sprawa sądowa ze spadkobiercami rodziny tarnowskich dotycząca Zespołu Zamkowo-Parkowego. Miasto stało się jedynym prawowitym właścicielem zamku wraz z przyległym parkiem po jego odkupieniu. Zakup umożliwił pozyskanie funduszy na przeprowadzenie prac konserwatorskich. W latach 2017-2018 wymienione zostało pokrycie dachowe, odnowiono elewację z rekonstrukcją okładzin architektonicznych, wymieniona została zewnętrzna stolarka okienna i drzwiowa, wykonano przeciwwodną i przeciwwilgociową, utwardzono dziedziniec, odnowiono mostki w parku zamkowym oraz wykonano iluminację obiektu.

Murowana oranżeria znajdująca się w zespole parkowym wybudowana została w 2 połowie XIX wieku w stylu neogotyckim. Rozpościerał się przed nią ogród kwiatowy o układzie parterowym. Na początku XX wieku do oranżerii dobudowana została szklarnia. W 2 poł. XX w. w zamku funkcjonowało liceum ogólnokształcące, a w latach 70. i 80. XX w. oranżeria wykorzystywana była jako obiekt, w którym funkcjonowały warsztaty szkolne, co przyczyniło się do pogarszania stanu budowli. Dzięki staraniom samorządu proces degradacji został zatrzymany. Miasto pozyskało w 2018 r. środki na prowadzenie prac konserwatorskich, w ramach których zostały zabezpieczone mury, wykonano nowy strop, uzupełniono kamienne mury oraz wykonano nową konstrukcję i pokrycie dachu. W kolejnym etapie prowadzone jest zabezpieczenie i wzmocnienie fundamentów poprzez zastosowanie żelbetowych mikropali oraz wykonanie odwodnienia i izolacji przeciwwilgociowej. Samorząd miasta prowadzi działania mające na celu doprowadzenie do pełnej rewitalizacji obiektu, nadania mu nowych funkcji i udostępnienie społeczeństwu.

Oficyna - murowany budynek wybudowany ok. roku 1708 roku w trakcie przebudowy i powiększenia zamku. Stanowi skrzydło zamykające zamkowy dziedziniec od północy, od strony ul. Zamkowej. Odnowiona, w dobrym stanie.

A-1050/M – karczma „Rzym” (wpis A-432/83 z 20.10.1983 r. (B)). Karczma powstała na skrzyżowaniu dróg handlowych, gdzie odbywały się targi i jarmarki. Została wzniesiona w 2 poł. XVIII w. za przyzwoleniem rodu Wielopolskich, na okoliczność przyznania przez króla polskiego przywileju odbycia 12 jarmarków w ciągu roku. Jest budowlą drewnianą, parterową o konstrukcji zrębowej

Fot: Monika Węsióra [stan na rok 2019]

na kamiennej podmurówce. Została zbudowana na planie prostokąta. Pokryta jest czterospadowym, gontowym dachem z kalenicą równoległą do elewacji frontowej. Z przodu budowli znajduje się podcień na sześciu stylowo profilowanych słupach między, którymi występują dwułącza i drewniana ażurowa balustrada. W środku w osi budynku znajduje się sień, a po bokach pomieszczenia karczemne. Wnętrze karczmy o wystroju regionalnym, nawiązuje do tradycji górali żywieckich i babiogórskich. Stropy drewniane belkowane. Budynek jest częściowo podpiwniczony. W latach '60 XX w. przeszła gruntowny remont pod nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i od 1 marca 1970 r. posiada status gastronomiczny. W jednej części znajduje się restauracja (gospoda), a w drugiej kawiarnia.

A-1045/M – dom przy ulicy Mickiewicza 38 (wpis A-507 z 19.06.1987 r.). Jeden z trzech zachowanych dworców "oficjalistów zamkowych" znajdujących się przy ul. Mickiewicza. Zbudowany ok. 1875 r. w modnym wówczas stylu "szwajcarskim". Dom o konstrukcji zrębowej, oszalowany deskami, niesymetryczny, parterowy na kamiennej podmurówce. W elewacji frontowej i tylnej,

Fot: Monika Węsióra [stan na rok 2019]

ganki wsparto symetrycznie na sześciu drewnianych kolumnach. Dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną. Stanowi przykład budownictwa pofabrykanckiego z elementami bogatego snycerskiego zdobnictwa tyrolskiego. Po wojnie budynek został przeznaczony na lokale użyteczności publicznej. Obecnie został całkowicie odnowiony.

A-1043/M – dom przy ulicy Mickiewicza 130, (wpis A-720/96 z 10.01.1996 r.). Parterowy budynek drewniano-murowany pochodzi z końca XVIII w. Po przebudowie i adaptacji w I połowie XIX w. pierwotny obiekt został rozbudowany. Zachowano jednak jego główne lokalności mieszkalne,

Fot: Monika Węsióra [stan na rok 2019]

o czym świadczą drewniane stropy belkowane z 1788 roku. W adaptacjach z XX wieku zachowano część gospodarczą z XIX w. i pogródkę od strony północnej przeznaczając je na pomieszczenia użytkowe. Mimo przebudowy obiekt nie stracił pierwotnego charakteru. Walory artystyczne podkreśla zachowany wystrój wnętrz i detale takie, jak stolarki drzwiowe, stopy, kamienny wąż murów, czy przesklepione kolebkowo piwnice. Dach budynku dwuspadowy, naczółkowo-przyczółkowy z facjatami, kryty dachówką.

A-1046/M – dom-dawny zajazd, budynek gospodarczy, altana przy ul. Role 182/55 (wpis A-454/86 z 19.08.1986 r.). Zbudowany ok. roku 1825. Drewniany budynek dawnego zajazdu o konstrukcji zrębowej, od frontu otynkowany, parterowy. Obiekt na rzucie prostokąta z wysuniętymi z elewacji tylnej ryzalitowo skrzydłami parterowymi z podcieniami. W poddaszach skrzydeł dwie małe lokalności z balkonami. W osi budynku sień na przestrzał po bokach.

Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

Stropy są belkowane. W elewacji frontowej budynek pięcioosiowy. Dachy budynku dwuspadowe, w szczytach oszalowane deskami. Budynek częściowo został odnowiony. Decyzja obejmuje również budynek gospodarczy zbudowany na rzucie prostokąta murowany oraz drewnianą altanę.

A-1530/M – dawny dworek oficjalistów zamkowych, Mickiewicza 36 (wpis A-1530/M z dnia 18.12.2019 r.). Budynek wzniesiony ok. roku 1880 jako jeden z trzech usytuowanych wzdłuż obecnej ul. Mickiewicza dworków oficjalistów zamkowych. Budynek parterowy, częściowo podpiwniczony, wzniesiony na rzucie zbliżonym do litery L z prostokątnym korpusem i prostopadłym do niego skrzydłem bocznym. Budynek nakryty wysokim dwuspadowym dachem, z umieszczonym w osi środkowej piętrowym ryzalitem z werandą.

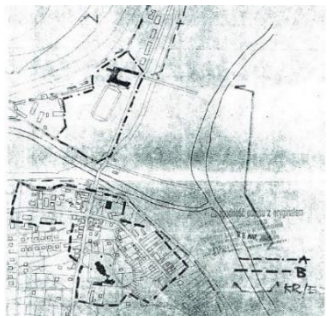

Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

Ściany konstrukcji zrębowej, szalowane z listwowaniem, posadowione na kamiennej, granitowej podmurówce z podcieniami. W ścianach szczytowych szalowanie wykończone ozdobą koronką z rzeźbionymi podciągami i mieczami. Ryzalit oraz balustrada werandy wykończone ażurowym detalem snycerskim. Otwory okienne w drewnianych profilowych obramieniach, zwieńczone prostymi gzymsami. W nadokiennikach oraz pod parapetami okiennymi dekoracyjne, wycinane w desce detale. Wzdłuż elewacji tylnej drewniana weranda na kamiennych słupach.

5.3.2 Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków

W 2012 roku wykonane zostały karty adresowe gminnej ewidencji zabytków, która obejmuje 190 obiektów. W lipcu 2019 roku dokonano weryfikacji stanu obiektów wpisanych do ewidencji zabytków.

Tabela 1 Obiekty wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Działka	Obiekt	Adres	Material	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków	Uwagi	Zdjęcie 2012 r.	Zdjęcie 2019 r.
1		Układ urbanistyczny		-	koniec XVIII w.	A-1042/M			
2	9971/1	Kościół poklasztorny pw. Nawiedzenia N.M.P. d. Kanoników Laterańskich z otoczeniem, kaplicą - dzwonnica na cmentarzu przykościelnym, dwoma kaplicami, ogrodzeniem oraz drzewostanem	ul. Kościelna	murowany murowano-drewniana murowana murowana	1613-1614 r. I poł. XVII w. I połowa XVII w. 1624 r.	A-1047/M			
3		Kościół parafialny	ul. Kościelna	murowany	pocz. XX w.	A-1456/M	Obiekt wpisany do rejestru zabytków dnia 7. 01. 2016 r. - A-1456/M.		

Lp.	Działka	Obiekt	Adres	Material	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków	Uwagi	Zdjęcie 2012 r.	Zdjęcie 2019 r.
4		Budynek plebanii wraz z budynkiem bramnym	ul. Kościelna	murowany	początek XVII w.	A-1048/M			
5		Cmentarz parafialny wraz z układem, kaplicą, zabytkowymi mogiłami, nagrobkami i pomnikami, istniejącym ogrodzeniem oraz zielenią cmentarną	ul. Cmentarna		1865 r.	A-1044/M			
6		Zamek wraz z otoczeniem, w tym dziedziniec arkadowy, dziedziniec i zespół zabudowy gospodarczej na pd. – zachód od zamku oraz założony w XVIII w. park wraz ze stawem, kanałem, mostem i drzewostanem.	ul. Zamkowa 1	murowany	1554 r.	A-1041/M			
7		Karczma drewniana „Rzym”	Rynek 17	drewniany	II poł. XVIII w.	A-1050/M			

Lp.	Działka	Obiekt	Adres	Material	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków	Uwagi	Zdjęcie 2012 r.	Zdjęcie 2019 r.
8		Dom	ul. Mickiewicza 38	drewniany	ok. 1875 r.	A-1045/M			
9		Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Mickiewicza 130	drewniano-murowany	koniec XVIII w.	A-1043/M			
10		Dom	ul. Role 182/55	drewniany	1825 r.	A-1046/M			
11	9523/7	Dawny dworek oficjalistów zamkowych	ul. Mickiewicza 36	murowano-drewniany	ok. 1870 r.	A-1530/M			

Tabela 2 Obiekty znajdujące się w ewidencji zabytków gminy Sucha Beskidzka

Lp.	Działka	Obiekt	Adres	Material	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków	Uwagi	Zdjęcie 2012 r.	Zdjęcie 2019 r.
1	9972/5	Spichlerz – skład przy kościele parafialnym	ul. Kościelna 3	drewniany	koniec XIX w.				
2	10392/2	Figura NMP - obelisk	ul. Bładzonka 158 (d. ul. Bładzonka 217)	kamienna	ok. 1910 r.		Na obiekcie widnieje data 1949 r. Zmiana nr porządkowego budynku – obecnie: ul. Bładzonka 158		
3	9315/11	Kapliczka NMP	ul. Bładzonka 42 (d. ul. Bładzonka 280)	kamienno-murowana	1930 r.		Zmiana nr porządkowego budynku – obecnie: ul. Bładzonka 42		

4	1689/1	Kapliczka na kolumnie z Chrystusem Frasobliwym	ul. Bładzonka 90 (d. ul. Bładzonka 285)	kamienna	XVIII/XIX w.		Kapliczka ufundowana w 1743 r., natomiast oddana użytku w 1811 r. Zmiana nr porządkowego budynku – obecnie: ul. Bładzonka 90		
5	9971/1	Figura Chrystusa	ul. Kościelna (przed kościołem)	kamienna	ok. 1920/1930 r.				
6	9971/1	Figura św. Jana Nepomucena	ul. Kościelna	kamienna	1757 r.				

7	9627	Kapliczka	ul. Mickiewicza 59	murowana	poł. XIX w.				
8	9572	Krzyż	ul. Mickiewicza 114	murowany	1900 r.				
9	7209	Figura Chrystusa Nazareńskiego na kolumnie	ul. Podksiężę 198	kamienna	1869 r.				

10	8717/3	Krzyż	ul. Role 15	żelazny	ok. 1910 r.				
11	8667/2	Figura św. Trójcy	ul. Role 24	kamienna	I poł. XIX w.				
12	8604/2	Kapliczka	ul. Role 32	kamienna	4 ćw. XIX w.				

13	8600/3	Figura św. Jana Chrzciciela	ul. Role 35/198	kamienna	poł. XIX w.				
14	8697/3	Figura Św. Antoniego	ul. Role 91	kamienna	1918 r.				
15	8438/8	Figura Chrystusa Nazareńskiego	ul. Role 182	kamienna	1836 r.				

16	6647/4	Krzyż	ul. Zasypnica 25	kamienno- żelazny	ok. 1900 r.				
17	5943/2	Kapliczka	ul. Zasypnica 198	murowana	I poł XIX w.				
18	9321	Dom	ul. Konfederatów Barskich 36 (d. ul. Bładzonka 9)	drewniany	ok. 1930 r.				
19	9318/2	Dom	ul. Konfederatów Barskich 32 (d. ul. Bładzonka 11/625)	drewniany	koniec XIX w.				

20	1866/2	Dom	ul. Konfederatów Barskich 67 (d. ul. Bładzonka 33/78)	drewniany	ok. 1920 r.				
21	1687/2 1687/3 1687/4	Dom	ul. Bładzonka 88 (d. ul. Bładzonka 52)	drewniany	ok. 1930 r.				
22	1355/2	Dom	ul. Łagodna 4 (d. ul. Bładzonka 63)	drewniany	ok. 1920/1930 r.		<p>Obiekt nie istnieje – powstał nowy budynek. Decyzja o rozbiórce MWKZ w Krakowie Nr OZKr.5133.41.201 7.ASZ oraz decyzja Starosty Suskiego Nr 202/18 (WA.6740.1.117.2 018.MK.) z 27.04.2018 r. Proponowane wykreślenie z ewidencji</p>		

23	1340	Dom	ul. Łagodna 3 (d. ul. Błądzonka 71/398)	murowany	ok. 1930 r.				
24	1340	Stodoła	ul. Łagodna 3 (d. ul. Błądzonka 71/398)	drewniana	1890 r.				
25	1333	Szkoła Podstawowa	ul. Błądzonka 118 (d. ul. Błądzonka 73)	murowana	ok. 1920/30 r.	Zmiana nr porządkowego budynku – obecnie: ul. Błądzonka 118			
26	2495	Dom	ul. Cicha 4 (d. ul. Błądzonka 73/598)	drewniany	lata 20-te XX w.				

27	1253	Dom	ul. Bładzonka 140 (d. ul. Bładzonka 83/435)	murowany	ok. 1910/1920 r.				
28	510	Dom	ul. Świerkowa 19 (d. ul. Bładzonka 95/523)	murowany	1920 r.				
29	535	Dom	ul. Kasztanowa 38 (d. ul. Bładzonka 110/117)	murowany	ok. 1910 r.		Obiekt przebudowany – zmiana wielkości i położenia okien. Zmiana nazwy ulicy – obecnie: ul. Kasztanowa 38		
30	783	Stodoła	ul. Świerkowa	drewniana	ok. 1910 r.		W ewidencji błędny adres i nr działki (ul. Bładzonka 115, dz. 2246).		

31	9258/1 9259	Dom	ul. Aleksandra Starzeńskiego 16 (d. ul. Bładzonka 172)	murowany	1927 r.				
32	1861	Dom	ul. Konfederatów Barskich 53 (d. ul. Bładzonka 191/808)	drewniany	ok. 1920 r.				
33	9302/7	Dom	ul. Bładzonka 58 (d. ul. Bładzonka 195/887)	murowany	ok. 1930 r.				
34	784	Dom	ul. Świerkowa obok nr 46	murowany	ok. 1920 r.		W ewidencji błędny nr działki 795/3		

35	1097/1	Stodoła	ul. Świerkowa 10 (d. ul. Bładzonka 92/113)	drewniana	4 dekada XIX w.		Obiekt wyburzony		
36	2447	Dom	ul. Bładzonka 65 (d. ul. Bładzonka 361/785)	drewniano- muruwany	koniec XIX w.				
37	9271/1 9275/4	Stodoła	ul. Bładzonka 74 (d. ul. Bładzonka 818)	drewniana	koniec XVIII w.				
38	937	Dom	ul. Świerkowa 28 (d. ul. Bładzonka 836)	drewniany	1910/1920 r.				

39	9244	Dom	ul. Akacyjowa 4 (d. ul. Bładzonka 853)	drewniany	ok. 1930 r		W ewidencji błędny adres (ul. Akacyjowa 6)		
40	7785	Dom	ul. Górską 2	murowany	1920/1930 r.				
41	7817	Chałupa	ul. Górską 28	drewniana	koniec XVIII w.		W ewidencji błędny adres i nr działki (Górską 30, dz. 7821).		
42	7829/1	Dom	ul. Górską 36	drewniany	koniec XVIII w.				

43	9728/1	Dom	ul. Kościelna (dom parafialny)	murowano- drewniany	1920/1930 r.		Prawidłowy adres: ul. Kościelna 23		
44	9840/1	Dom	ul. Kościelna 24	murowany	ok. 1935 r.				
45	9832/4	Dom	ul. Kościelna 32	drewniany	ok. 1920 r.		Obiekt nie istnieje. Proponowane wykreślenie z ewidencji		
46	8903/1	Dom	ul. Krzeszowiaków 6	drewniany	3 dekada XIX w.				

47	8904	Dom	ul. Krzeszowiaków 8	drewniany	3 dekada XIX w.				
48	9584	Dom	ul. Krzeszowiaków 9	drewniany	1928 r.				
49	8902	Dom	ul. Krzeszowiaków 10	drewniany	ok. 1930 r.				
50	8916	Dom	ul. Krzeszowiaków 21	drewniany	lata 30-te XX w.				

51	8883/1	Dom	ul. Krzeszowiaków 25	drewniany	1920/1930 r.				
52	905/4	Dom	ul. Makowskiej 24	murowany	ok. 1900 r.				
53	885/3	Dom	ul. Makowskiej 36	murowany	końca XVIII w.				
54	9860/1	Dom	ul. Mickiewicza 1	murowany	II poł. XIX w.				

55	9872 9871	Dom	ul. Mickiewicza 3 i 5	murowany	II poł. XIX w.				
56	9494	Dom mieszkalny i piekarnia	ul. Mickiewicza 8	murowany	1930 r.				
57	9869/28 9869/27	Budynek Handlowy (były Zespół Szkół Zawodowych)	ul. Mickiewicza 9	murowany	1910/1920 r.				
58	9490	Dom	ul. Mickiewicza 10	murowany	ok. 1930 r.		Przebudowany		

59	9869/14	Budynek administracyjny	ul. Mickiewicza 11	murowany, cegła	ok. 1880 r.				
60	9496/2	Kamienica	ul. Mickiewicza 16	murowany	pocz. XX w.				
61	9502/2	Dom (stare przedszkole)	ul. Mickiewicza 20	murowany	II poł. XIX w				
62	9503/2	Dom-sklep	ul. Mickiewicza 24	murowany	ok. 1930 r.				

63	9526/18 9526/19	Dom	ul. Mickiewicza 40	drewniany	ok. 1880 r.				
64	9636/1	Dom	ul. Mickiewicza 41	murowany	ok. 1914 r.				
65	9635/2	Dom	ul. Mickiewicza 45	murowany	ok. 1914 r.				
66	9634/9 9634/4	Dom	ul. Mickiewicza 47	murowany	ok. 1930 r.				

67	9634/2	Dom	ul. Mickiewicza 47A	murowany	koniec XIX w.		Obiekt nie istnieje – powstał nowy budynek.		
68	9463/48	Budynek Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej „MEDYK”	ul. Mickiewicza 56	murowany	1884 r.				
69	9629 9628 9627	Dom	ul. Mickiewicza 55 ul. Mickiewicza 57 ul. Mickiewicza 59	murowany	4 dekada XIX w.				
									
70	9629	Dom	ul. Mickiewicza 55	murowany	ok. 1900/1910 r.				

71	9463/57	Budynek Administracyjny PKP	ul. Mickiewicza 58	murowany	1876 r.				
72	9463/54	Dworzec Kolejowy PKP	ul. Mickiewicza 62	murowany	4 dekada XIX w				
73	9548/4	Dom	ul. Mickiewicza 66	drewniany	koniec XIX w.				
74	9619	Dom	ul. Mickiewicza 67	murowany	ok. 1900 r.				

75	9549/7	Dom	ul. Mickiewicza 68	drewniany	ok. 4 dekady XIX w.				
76	9614	Dom	ul. Mickiewicza 77	drewniany	3 dekada XIX w.				
77	9557/1 9558/1	Dom	ul. Mickiewicza 94 ul. Mickiewicza 96	murowany	połowa XIX w.				
78	9558/1	Dom	ul. Mickiewicza 96	murowany	ok. 1900 r.				

79	9576	Dom	ul. Mickiewicza 122	murowany	lata 30-te XX w.				
80	9514/4	Magazyn Gminnej Spółdzielni Pracy	ul. Mickiewicza 32	murowany	4 dekada XIX w.				
81	10067/1	Dom	ul. Nad Skawą 2	murowano-drewniany	1920/1930 r.				
82	9938/1	Dom	ul. J. Piłsudskiego 2	murowany	ok. 1880 r.		Przebudowany		

83	9940/2	Dom	ul. J. Piłsudskiego 4	murowany	20-lata XX w.				
84	9920	Dom	ul. J. Piłsudskiego 7	murowany	pocz. XX w.				
85	9917/3	Dom	ul. J. Piłsudskiego 11	murowany	pocz. XX w.				
86	9911	Dom	ul. J. Piłsudskiego 23	murowany, cegła	1908 r.				

87	9952/1 9953	Dom	ul. J. Piłsudskiego 26/28	murowany	II poł. XIX w.				
88	9908/1	Dom	ul. J. Piłsudskiego 29	murowany	ok. 1930 r.				
89	9907	Dom	ul. J. Piłsudskiego 31	murowany	1920/1930 r.				
90	9903/2	Dom	ul. J. Piłsudskiego 37	murowany	II poł. XIX w.				

91	9894/2	Dom	ul. J. Piłsudskiego 51	murowany	20-lata XX w.				
92	7389	Stodoła	ul. Podksiężę 83/666	drewniana	ok. 1900 r.				
93	7440	Dom	ul. Podksiężę 86/706	drewniano-murowany	ok. 1920/1930 r.				
94	7452	Stodoła	ul. Podksiężę 87/343	drewniana	ok. 1910 r.				

95	7457	Chałupa	ul. Podksiężę 87/343	drewniano-murowany	ok. 1910 r.				
96	7377	Dom	ul. Podksiężę 92/664	drewniany	1910/1920 r.				
97	7453	Chałupa	ul. Podksiężę 135	drewniana	4 dekada XIX w.				
98	7345	Dom	ul. Podksiężę 153	drewniany	1910/1920 r.		Obiekt przebudowany - zachowano tylko fundamenty		

99	7337/1 7337/2	Chałupa	ul. Podksiężę 195/379	drewniana	pocz. XX w.				
100	8773	Dom	ul. Ziołowa 1 (d. ul. Role 5)	murowany	ok. 1920/1925 r.				
101	8776	Dom	ul. Ziołowa 3 (d. ul. Role 6)	drewniany	ok. 1930 r.				
102	8775	Piwnica	ul. Ziołowa 3 (d. ul. Role 6)	murowano- drewniany	pol. XIX w.				

103	8723/2	Dom	ul. Ziołowa 8 (d. ul. Role 8)	drewniany	ok. 1920/1930 r.		W ewidencji błędny adres (ul. Ziołowa 6)		
104	8731/2	Dom	ul. Role 12	murowany	ok. 1910/1920 r.				
105	8728/2 8729/2	Dom	ul. Role 13	murowany	ok. 1910/1920 r.				
106	8718/4	Dom	ul. Role 14	murowany	lata 20-te XX w.				

107	8664/3 8664/5	Dom	ul. Role 25	murowany	I poł. XIX w.				
108	8603/2 8604/3	Dom	ul. Role 32/199	murowany	1920/1930 r.				
109	8598	Dom	ul. Role 33/190	murowany	ok. 1900 r.				
110	8534	Dom	ul. Role 39/188	drewniany	ok. 1920/1930 r.		Obiekt przebudowany – zmieniono dach i elewację		

111	3571/5	Dom	ul. Za Wodą 47 (d. ul. Role 47/662)	drewniany	ok. 1930 r.				
112	8715/2	Dom	ul. Role 52	murowany	ok. 1930 r.				
113	8670/2	Dom	ul. Role 86	murowany	1920/1930 r.				
114	8636/2	Dom	ul. Role 99/472	murowany	ok. 1930 r.				

115	3585	Dom	ul. Za Wodą 1 (d. ul. Role 102/873)	drewniany	ok. 1920/1930 r.		Zmiana nazwy ulicy – obecnie: ul. Za Wodą 1		
116	8606/2	Dom	ul. Role 106	drewniany	ok. 1930 r.				
117	8588	Dom	ul. Role 142/448	drewniany	ok. 1930 r.				
118	8541/8 8541/5	Dom	ul. Role 192	murowany	1934 r.				

119	9485/3	Dom	Rynek 2	murowany	1880 r.				
120	9484/8	Dom	Rynek 3	murowany	ok. 1870 r.				
121	9484/9	Dom	Rynek 4	murowany	koniec XIX w.				
122	9476/2	Dom	Rynek 8	murowany	II poł. XIX w.				

123	9479 9480	Dom	Rynek 9 Rynek 10	murowany	XIX/XX w.				
124	9478	Dom	Rynek 11	murowany	II poł. XIX w.				
125	9477	Dom	Rynek 12	murowany	II poł. XIX w.				
126	9464	Dom	Rynek 14	murowany	ok. 1920 r.				

127	9874/2	Dom	Rynek 15	murowany	II poł. XIX w.				
128	9927	Dom	Rynek 18	murowany	XIX/XX w.				
129	9929/3	Budynek handlowy i brama wjazdowa	Rynek 19	murowany	koniec XVIII w.		Obiekt nie istnieje. Proponowane wykreślenie z ewidencji		
130	9929/3	Dom	Rynek 19	murowany	II poł. XIX w.		Obiekt nie istnieje – powstał nowy budynek. Decyzja starosty Suskiego dotycząca częściowej rozbiórki obiektu Nr WA.6740.5. 29.2014.RJ z dnia 19.08.2014 r.		

131	9928/1	Dom	Rynek 20	murowany	II poł. XIX w.				
132	9051	Dom	ul. Słoneczna 6	drewniany	1920/30 r.				
133	8981	Dom	ul. Słoneczna 10	murowany	ok. 1920 r.				
134	9640	Dom	ul. Spółdzielców 4	drewniany	ok. 1920 r.				

135	9657	Dom	ul. Spółdzielców 18	murowany	ok. 1932 r.			
136	9608	Dom	ul. Stokowa 1	murowany	ok. 1920 r.			
137	9586	Dom	ul. Stokowa 4	drewniany	ok. 1920/1930 r.			
138	9604	Dom	ul. Stokowa 11	murowany	ok. 1910/1920 r.			

139	10180/14	Dom	ul. Szpitalna 8D	drewniany	II poł. XIX w.		W ewidencji błędny adres i nr działki (Szpitalna 6, dz. 10180/13).		
140	9070	Dom	ul. Turystyczna 12	murowany	ok. 1935 r.				
141	9040/2	Dom	ul. Turystyczna 13	murowany	ok. 1935 r.				
142	9072	Dom	ul. Turystyczna 35	drewniany	ok. 1930 r.				

143	9071	Dom	ul. Turystyczna 37	drewniany	lata 30-te XX w.				
144	9075/3	Dom	ul. Turystyczna 39	murowany	1930/1935 r.				
145	9969	Dom	ul. Zakościele 5	murowany	koniec XVIII w.				
146	9968	Dom	ul. Zakościele 7	drewniany	ok. 1930 r.				

147	10367/7	Dom	ul. Zamkowa 7	murowany	1860/1870 r.				
148	8827	Dom	ul. Klonowa 4 (d. ul. Zasypnica 5)	murowany	ok. 1870/1980 r.				
149	4416/3	Dom	ul. Kwiatowa 2 (d. ul. Zasypnica 16)	murowany	ok. 1900 r.				
150	8804/4 8805/5	Dom	ul. Zasypnica 18/20	murowany	ok. 1929 r.				

151	5978	Dom	ul. Zasypnica 83/279	drewniany	ok. 1920 r.				
152	6023	Dom	ul. Zasypnica 85	drewniany	ok. 1930 r.				
153	6058	Dom	ul. Zasypnica 90/762	drewniany	ok. 1930/1935 r.				
154	5851	Dom	ul. Kubasy 5 (d. ul. Zasypnica 93/608)	drewniany	ok. 1920/1930 r.				

155	5888	Dom	ul. Kubasy 30 (d. ul. Zasypnica 96/667)	drewniany	ok. 1906 r.				
156	5892	Dom	ul. Kubasy 26 (d. ul. Zasypnica 97/593)	drewniany	II ćw. XIX w.				
157	5932/3	Dom	ul. Zasypnica 103/478	drewniany	ok. 1920/1930 r.				
158	6049	Dom	ul. Zasypnica 112	drewniany	ok. 1930 r.		W ewidencji błędny nr działki (5562)		

159	6513	Dom	ul. Zasypnica 123	drewniano-murowany	ok. poł. XIX w.				
160	5420/1 5422/1	Dom	ul. Zasypnica 124/428	drewniano-murowany	ok. 1930 r.	Nie istnieje lewa zabytkowa część budynku – Decyzja Starosty Suskiego Nr 473/15 z dnia 15.10.2015 r. dotycząca częściowej rozbiórki obiektu			
161	6521 6522	Dom	ul. Zasypnica 126	murowany	ok. 1930 r.				
162	6519/1	Dom	ul. Zasypnica 127/299	drewniany	koniec XIX w.				

163	6682	Dom	ul. Spokojna 8 (d. ul. Zasypnica 143)	drewniany	ok. 1900 r.				
164	5890	Dom	ul. Kubasy 28 (ul. Zasypnica 145/769)	drewniany	ok. 1930 r.				
165	4441/3 4441/4	Dom	ul. Zasypnica 155/895	murowany	ok. 1930 r.				
166	8877/1	Dom	ul. Zasypnica 162	drewniany	lata 30-te XX w.				

167	6374/2	Dom	ul. Zasypnica 228/197	drewniany	początek XX w.				
168	6022	Dom	ul. Zasypnica 280	drewniany	ok. 1930 r.				
169	5872	Dom	ul. Kubasy 24 (d. ul. Zasypnica 286/99)	drewniany	lata 20-te XX w.				
170	5945/2	Dom	ul. Zasypnica 443	drewniany	ok. 1930 r.				

171	6019	Dom	ul. Zasypnica 591	drewniany	ok. 1900 r.				
172	6511/1 6509	Dom	ul. Miodowa 1 (d. ul. Zasypnica 613/200)	drewniany	1928 r.				
173	6508/2	Dom	ul. Miodowa 5 (d. ul. Zasypnica 630/195)	drewniano- murowany	ok. 1900 r.				
174	8899/1	Dom	ul. Zasypnicka 3	drewniany	przełom XIX/XX w.				

175	8814/2 8814/3	Dom	ul. Zasybnicka 4	drewniany	ok. 1910/1920 r.				
176	8898/3	Dom	ul. Zasybnicka 5	murowany	ok. 1920 r.				
177	8802/4 8802/5 8802/6	Dom	ul. Zasybnicka 10	drewniany	koniec XVIII w.				

Źródło: Gminna ewidencja zabytków, prace inwentaryzacyjne przeprowadzone w 2019 r.

5.3.3 Zabytki archeologiczne

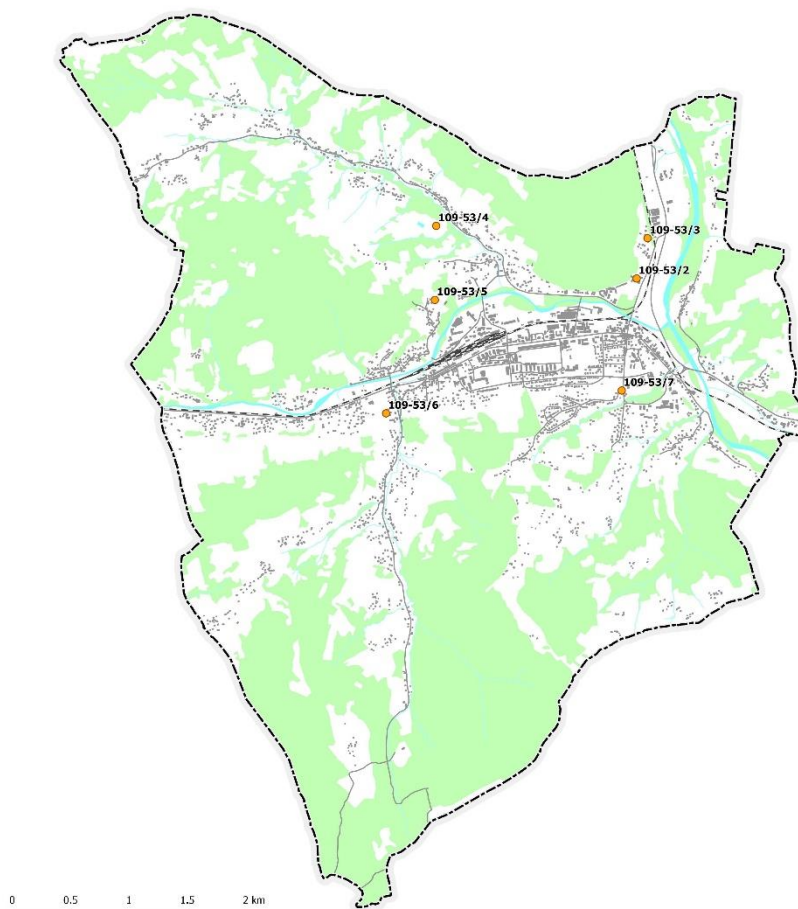
Na obszarze gminy Sucha Beskidzka zarejestrowano w ramach AZP 6 stanowisk archeologicznych, żadne z nich nie jest wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 3. Stanowiska archeologiczne na obszarze miasta Sucha Beskidzka

Lp.	Nr AZP/nr stanowiska na obszarze	Miejscowość	Typ stanowiska	Kultura	Chronologia
1	109-53/2	Sucha Beskidzka	dwór obronny ?? rezydencja magnacka	nowożytna nowożytna	XV – XVI w. ? XVII – XX w.
2	109-53/3	Sucha Beskidzka	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	? średniowieczna lub nowożytna	epoka kamienia ?
3	109-53/4	Sucha Beskidzka	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	późnośredniowieczna nowożytna	XIV – XVI w.
4	109-53/5	Sucha Beskidzka	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	późnośredniowieczna nowożytna	XIV – XVI w.
5	109-53/6	Sucha Beskidzka	śląd osadnictwa ś ład osadnictwa	późnośredniowieczna nowożytna	- -
6	109-53/7	Sucha Beskidzka	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	późnośredniowieczna nowożytna	XIV – XVI w. XVIII – XIX w.

Źródło: Opracowanie w oparciu o karty AZP

Ryc. 1. Stanowiska archeologiczne na obszarze miasta

Źródło: Opracowanie własne

5.3.4 Dziedzictwo niematerialne

Ziemie, na których położona jest gmina Sucha Beskidzka, zamieszkiwali Górale Babiogórscy. Jest to grupa etnograficzna związana z północnym podnóżem Babiej Góry, obejmującym wsie w dolinie Skawicy: Białkę, Skawicę i Zawoję, Grzechynię w północnej części Pasma Jałowieckiego, Juszczyń w północnej części Pasma Policy, a po jego wschodniej stronie Górną Sidzinę. Od północy obszar ten zamyka Maków Podhalański i Sucha Beskidzka.

Górale Babiogórscy to grupa etnograficzna zaliczana do Górali Beskidzkich, która wykształciła własny styl budownictwa, stroje, gwarę jak również obrzędowość. Z góralami Babiogórskimi od zachodu sąsiadują Górale żywieccy, od północnego wschodu - Kliszczacy, od wschodu - Podhalanie oraz od południa - Orawianie.

Podstawą egzystencji Babiogórców jeszcze do połowy XX wieku była uprawa roli, pasterstwo, ora praca w lesie. Bieda i trudne warunki gospodarowania na nieurodzajnej ziemi przyczyniły się do rozwoju zbójnictwa. Przez lata Babiogórcy ulegali silnym wpływom z zewnątrz, co spowodowało zagubienie świadomości własnej odrębności jako grupy etnograficznej. Podejmowane są jednak działania, które mają na celu ożywienie tradycyjnej kultury.

Domostwa Babiogórców były dość skromne, gdyż tereny te nigdy nie należały do bogatych. Podstawowym materiałem do budowy było drewno. Fundament stanowił kamień - często polny piaskowiec. Ściany wznoszono z ociosanych bali i łączono je na węglach w tzw. "jaskółczy ogon". Przestrzenie między balami wypełniano tzw. mszeniem, malowanym niekiedy na ciemnoniebieski bądź granatowy kolor. Dach był najczęściej konstrukcji dwuspadowej przyczółkowej, kryty gontem, szczyty zamykane były drewnianym szalunkiem. Poprzez środek domostwa biegła pod stropem pojedyncza belka zwana sosrębem, na której często umieszczano imiona świętych oraz datę budowy i niekiedy nazwiska fundatorów.

Tradycyjny strój ludowy Górali Babiogórskich używany jest współcześnie najczęściej przez zespoły folklorystyczne, a także spotykany podczas uroczystości kościelnych. Mężczyźni nosili białe, płócienne koszule, ozdobione przy szyi i rękawach wąską oszewką oraz sukienne, obcisłe spodnie zwane portkami bukowymi. Spodnie były ozdobione parzenicami koloru zielonego, mającego formę trójlistnej pętlicy, rozcięcie nogawki ozdobił geometryczny haft i cienki pas ciemnego sukna oraz pompon. Na koszulę ubierano kaftan z metalowymi guzikami. Jako ubiór wierzchni zakładana była cucha, najczęściej koloru brunatnego o długości sięgającej kolan. Jej wykończenie stanowiły różnokolorowe hafty z przeważającą ilością koloru czerwonego. Górale nosili pasy skórzane, szerokie zapinane na trzy klamry zwane "pasami bacowskimi" lub "madziarskimi". Na głowę Babiogórcy zakładali filcowe kapelusze o szerokim, podgiętym do góry rondzie. Jeszcze pod koniec XIX wieku mężczyźni nosili "rombanice", czyli ciupagi charakteryzujące się wąskim jednak bardzo ostrym ostrzem. Kobiety natomiast nosiły lniane koszule ozdobione przy szyi i rękawach podobnie jak u mężczyzn. Gorsety były w ciemnych kolorach, najczęściej zielone. Ozdobione były skromnym haftem w kształcie kwiatowej gałązki zwanej popularnie "leliją" i będącą ulubionym motywem zdobniczym. Początkowo kobiety nosiły lniane, niebarwione spódnice.

W połowie XIX wieku zaczęły wchodzić w modę, drukowane płótna, które u podnóża Babiej Góry miały roślinny wzór równomiernie rozrzucony zwany inaczej "drukem". Na spódnicę zakładano szerokie zapaski wykonane z płótna lnianego koloru białego. Na co dzień kobiety zakładały łoktuski, czyli duże chusty wykonane z płótna lub wełniane "tybetki", najczęściej kraciaste z frędzlami. Na głowę zakładano wiązaną pod brodą chustkę. Młode kobiety nosiły również czerwone korale i chodziły z odkrytą głową. Jako obuwie, zarówno mężczyźni jak i kobiety nosili wiązane rzemieniami kierpce wkładane na wełniane skarpety. W zimie chodzono w długich i krótkich kozuchach koloru brązowego i w czapkach z baranka.

Babiogórcy, jako grupa etnograficzna pozostawili po sobie wiele pamiątek kultury tak materialnej, jak i duchowej. Do dziś żywe są jeszcze niektóre zwyczaje i tradycje związane chociażby z rokiem obrzędowym czy zmieniającymi się porami roku. Należą do nich na takie tradycje jak chociażby kołędowanie w okresie Bożego Narodzenia, obrzędy ostatkowe czy "Palenie Judasza", które odbywało się w Wielki Czwartek.

Sztuka ludowa północnej strony Babiej Góry to przede wszystkim rzeźba, malarstwo, bibułkarstwo i haft. Współcześnie działa wielu nieprofesjonalnych twórców głównie rzeźbiarzy i malarzy. Tematyka rzeźby ludowej nawiązuje w znacznej większości do motywów religijnych. Kobiety wykonywały kwiaty z bibuły, jako dekorację kapliczek i obrazów świętych w domach. Hafty stosowane były do zdobienia strojów regionalnych.

Pieśni babiogórskie to przyśpiewki oraz pieśni typu balladowego. Melodia jest powolna, podobnie jak w pieśniach huculskich. Pojawiają się również melodie o wpływach orawskich i węgierskich. W tańcach babiogórskich widać wpływy krakowskie i żywieckie. Przeważają polki i walce, a ze starszych obyrtań, siustany, wywodzony i wydziwiany. Folklor słowny zdominowany jest przez tematykę pasterską, zbójnicką oraz związaną z Babią Górą.

Lokalne tradycje niematerialne podtrzymują działające na obszarze miasta zespoły. Zespół regionalny „Ziemia Suska” utworzony w 2005 r. w Suchej Beskidzkiej zajmuje się muzyką, śpiewem, tańcem, a także obrzędami. Dziecięcy zespół regionalny „Mała Ziemia Suska” utworzony został w 2006 r. Dziedzictwo niematerialne związane z kulturą dworską kultywowane jest przez Zespół Muzyki Dawnej im Gaspara Castiglione. Zespół instrumentalno-wokalny powstał w maju 1997 r. w Miejskim Ośrodku Kultury Zamek w Suchej Beskidzkiej. Dzieci i młodzież w ramach prac zespołu koncertują oraz tańczą w kostiumach wykonanych na wzór renesansowych strojów dworskich. Zespół posiada kopie renesansowych i barokowych fletów prostych, szalając hiszpańską, Fidel, skrzypce oraz instrumenty perkusyjne.

5.4 Stan zasobów obiektów zabytkowych

Do najlepiej zachowanych obiektów zabytkowych na terenie miasta należy suski Zamek, który dzięki staraniom gminy, w 2018 roku odzyskał dawny blask. Zakres prac obejmował gruntowną renowację wszystkich zewnętrznych elementów zamku, całkowitą wymianę pokrycia dachowego z rynnami i elementami blacharskimi, wykonanie izolacji przeciwwodnej i przeciwwilgociowej ścian zewnętrznych, wymianę całej stolarki okiennej i drzwi zewnętrznych, wykonanie nowych tynków zewnętrznych. Gruntownemu odrestaurowaniu poddane zostały elementy kamienne i posadzki krużganków, rekonstrukcja zewnętrznych okładzin architektonicznych i przywrócenie im historycznych kształtów i detali, rekonstrukcja kominów oraz instalacja odgromowa. Prace budowlane obejmowały również modernizację kanalizacji deszczowej, wodno-kanalizacyjnej, uporządkowanie i utwardzenie dziedzińca z wykonaniem

nawierzchni kamiennej, a w parku odrestaurowanie arkadowych mostków. Dodano także oświetlenie i iluminacje, które eksponują detale.

Wśród bardzo dobrze zachowanych obiektów należy wymienić kościoły wraz z towarzyszącymi im kaplicami, karczmę „Rzym” oraz takie budynki mieszkalne jak:

- dom przy ul. Błądzonka 361/785 (obecnie ul. Błądzonka 58),
- dom przy ul. Krzeszowiaków 9,
- dom przy ul. Role 182/55 (część obiektu).

W 2018 r. samorząd miasta podjął prace konserwatorskie przy budynku oranżerii znajdującej się w zespole parkowym zamku. Prowadzone działania mają na celu doprowadzenie do pełnej rewitalizacji obiektu, nadania mu nowych funkcji i udostępnienie społeczeństwu.

Większość obiektów znajdujących się w ewidencji zabytków miasta Sucha Beskidzka jest w dobrym stanie. Mowa tu głównie o drewnianych i murowanych domach z XIX i XX wieku. Część z nich została jednak przebudowana lub wyremontowana w sposób obniżający wartość. Przykładem może być tu:

- dom przy ul. Błądzonka 110/117 (obecnie ul. Kasztanowa 38),
- dom przy ul. Podksiężę 153,
- dom przy ul. Role 39/188.

Podjęcia pilnych prac remontowych wymaga m.in. :

- dom przy ul. Błądzonka 73/598 (obecnie ul. Cicha 4),
- dom przy ul. Błądzonka 95/523 (obecnie ul. Świerkowa 19),
- chałupa przy ul. Podksiężę 195/379,
- dom przy ul. Role 25,
- dom przy Rynek 18,
- dom przy ul. Spółdzielców 18,
- dom przy ul. Zakościele 5 i 7,
- dom przy ul. Zasypnica 5.

Wśród znajdujących się na terenie miasta obiektów sakralnych, prac konserwatorskich wymaga również figura Chrystusa Nazaretańskiego z 1836 r. przy ul. Role 182.

Przeprowadzona w 2019 roku inwentaryzacja terenowa wykazała ubytek substancji zabytkowej. Do nie istniejących już obiektów gminnej ewidencji zabytków zalicza się:

- dom przy ul. Błądzonka 63,
- dom przy ul. Kościelnej 32,
- dom przy ul. Mickiewicza 47a,
- brama i budynek przy Rynek 19,
- dom przy ul. Zasypnica 124/428.

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

5.5.1 Zabytki o najwyższej wartości historycznej i kulturowej

Na obszarze miasta Sucha Beskidzka znajdują się obiekty zabytkowe o różnej wartości historycznej i kulturowej. Najwyższe znaczenie dla gminy mają obiekty wpisane do rejestru, omówione szczegółowo w rozdziale 5.3.

5.5.2 Zabytki odgrywające ważną rolę w krajobrazie miasta

Ponadto wśród obiektów sakralnych ważną rolę w krajobrazie gminy odgrywają: kapliczka Chrystusa Frasobliwego przy ul. Bładzonka 285, figura Św. Jana Nepomucena przy ul. Kościelnej oraz figura Chrystusa Nazareńskiego z 1836 r. przy ul. Role 182.

Ryc. 3 Kapliczka Chrystusa Frasobliwego z XVIII/XIX w. przy ul. Bładzonka 285 (obecnie: ul. Bładzonka 90)
Fot: Monika Węsióra [stan na rok 2019]

Ryc. 4 Figura św. Jana Nepomucena z 1757 r. przy ul. Kościelnej
Fot: Monika Węsióra [stan na rok 2019]

Ryc. 5 Figura Chrystusa Nazareńskiego na kolumnie z 1869 r. przy ul. Role 182
Fot: Monika Węsióra [stan na rok 2019]

Wśród obiektów pełniących obecnie funkcje administracyjne wyróżnić należy budynek Nadleśnictwa przy ul. Zamkowej. Wśród pozostałości tradycyjnej zabudowy mieszkalnej na szczególną uwagę zasługują: dom przy ul. Bładzonka 361/785 (obecnie: ul. Bładzonka 58), dom przy ul. Krzeszowiaków 9, dom przy ul. Krzeszowiaków 25, dom przy ul. Role 47/662 (obecnie ul. Za Wodą 47), dom przy ul. Zasypnica 286/99 (obecnie ul. Kubasy 24), dom przy ul. Zasypnica 3.

Ryc. 6 Dom przy ul. Błądzonka 361/785
(obecnie: ul. Błądzonka 58)
Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

Ryc. 7 Dom przy ul. Krzeszowiaków 9
Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

Ryc. 8 Dom przy ul. Krzeszowiaków 25
Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

Ryc. 9 Dom przy ul. Role 47/662
(obecnie ul. Za Wodą 47)
Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

Ryc. 10 Dom przy ul. Zасыpnica 286/99
(obecnie ul. Kubasy 24)
Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

Ryc. 11 Dom przy ul. Zасыpnica 3
Fot: Monika Węsjora [stan na rok 2019]

Wśród obiektów o szczególnym znaczeniu dla gminy, nie ujętych w gminnej ewidencji zabytków, można wskazać miejsce pamięci - kaplicę upamiętniającą miejsce walk Konfederatów Barskich na górze Jasiień oraz dom przy ul. Turystycznej 41.

Ryc. 12 Dom przy ul. Turystycznej 41

Fot: Monika Węsióra [stan na rok 2019]

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń

6.1 Mocne strony

Atutami środowiska kulturowego miasta Sucha Beskidzka są:

- dobrze zachowany zamek zwany „małym Wawelem” wraz z zespołem parkowym,
- działalność Muzeum Miejskiego Suchej Beskidzkiej z siedzibą w zamku, gromadzącego zbiory archiwalne, artystyczne, numizmatyczne, etnograficzne oraz obiekty archeologiczne,
- działalność Miejskiego Ośrodka Kultury - Zamek i Muzeum Miejskiego Suchej Beskidzkiej w zakresie upowszechniania kultury oraz tworzenia warunków dla rozwoju wszelkich form aktywności kulturalnej,
- zaangażowanie samorządu miasta w opiekę nad zabytkami i kultywowanie dziedzictwa niematerialnego,
- drewniana karczma *Rzym* jako zabytek architektury oraz obiekt znany z literatury,
- organizacja imprez takich jak: Konkurs Wiedzy Historycznej „*Ocalić od zapomnienia*” czy *Suskie spotkania z FOLKlorem*,
- obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków,
- dobry stan większości zasobów kulturowych,
- zachowane przykłady tradycyjnej zabudowy mieszkalnej i gospodarczej,
- zachowany zabytkowy układ przestrzenny,
- koncentracja dużej liczby obiektów zabytkowych na obszarze miasta,
- atrakcyjne położenie miasta, sprzyjające rozwojowi turystyki,
- dobre pokrycie gminy siecią szlaków turystycznych, ułatwiające udostępnienie obiektów zabytkowych dla celów turystycznych.

6.2 Słabe strony

Słaba strona sfery dziedzictwa kulturowego miasta to:

- pogarszanie się stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków,
- niewłaściwie prowadzone remonty części obiektów zabytkowych, w tym nieodpowiedni dobór kolorystyki ścian,
- nadmierna ilość lub nieprawidłowe rozmieszczanie szyldów i reklam wpływające na obniżanie walorów obiektów zabytkowych,
- niewystarczające środki finansowe na renowację obiektów zabytkowych przez ich właścicieli,
- brak wśród części lokalnej społeczności odpowiedniej wiedzy i świadomości potrzeb zachowania dziedzictwa kulturowego.

6.3 Szanse

Szanse dla dziedzictwa kulturowego miasta to:

- zachowanie zasadniczych cech krajobrazu kulturowego,
- podnoszenie atrakcyjności turystycznej przy wykorzystaniu zasobów kulturowych,

- utrzymanie, odnawianie obiektów zabytkowych oraz zachowanie ich ekspozycji,
- podnoszenie wśród lokalnej społeczności wiedzy i świadomości potrzeb zachowania dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego,
- pozyskiwanie środków na działania związane z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego,
- tworzenie systemu informacji turystycznej obejmującego zasoby dziedzictwa kulturowego miasta,
- promocja walorów kulturowych miasta.

6.4 Zagrożenia

Zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego stanowią:

- niewłaściwa modernizacja obiektów zabytkowych, przyczyniająca się do obniżania ich walorów,
- zanikanie tradycyjnej zabudowy mieszkalnej,
- degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru miejsca,
- brak świadomości wartości zabudowy tradycyjnej i zainteresowania dla jej utrzymania,
- nieużytkowanie obiektów prowadzące do ich niszczenia,
- brak funduszy na utrzymanie obiektów zabytkowych,
- zanik tradycji i tożsamości regionalnych,
- akty wandalizmu.

7. Założenia programowe

Określenie zasobów dziedzictwa kulturowego miasta Sucha Beskidzka, zdiagnozowanie mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń pozwala na wskazanie następującego celu strategicznego: *wzmacnianie rangi miasta, jako miejsca zamieszkania i celu ruchu turystycznego przy wykorzystaniu potencjału zasobów dziedzictwa kulturowego.*

Zasoby kulturowe na obszarze miasta powinny, zgodnie z ideą zawartą w strategii województwa małopolskiego, być postrzegane jako czynniki rozwoju społeczno-ekonomicznego.

Ochrona przestrzeni kulturowej nie powinna być pasywna i bierna, ale powinna polegać na efektywnym i racjonalnym zarządzaniu zasobami. Należy dążyć do nadania zabytkom nowych funkcji poprzez nowoczesny model użytkowania łączący ochronę, zwiększanie dostępności, poszukiwanie nowych form opieki i włączanie zasobów dziedzictwa do sektora przemysłu czasu wolnego.

Priorytety programu opieki to:

- 1) Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego;
- 2) Kształtowanie świadomości mieszkańców miasta dotyczącej walorów historycznej przestrzeni i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego;
- 3) Kształtowanie ładu przestrzennego;
- 4) Utrwalanie tożsamości społeczności lokalnej;
- 5) Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki;

- 6) Uwzględnianie zadań mających na celu opiekę nad zabytkami w dokumentach strategicznych i planistycznych miasta.

7.1 Kierunki działań

Osiągnięcie priorytetowych celów jest możliwe poprzez:

- 1) Hamowanie procesu degradacji wartościowych obiektów i dążenie do poprawy stanu zachowania zasobów;
- 2) Dążenie do zagospodarowania zabytkowych obiektów na cele kulturalne, edukacyjne lub turystyczne;
- 3) Uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych miasta;
- 4) Wykorzystanie środków finansowych pochodzących z funduszy pozakrajowych, rządowych, samorządowych oraz prywatnych na zadania związane z zachowaniem zasobów dziedzictwa kulturowego;
- 5) Propagowanie dobrych przykładów zagospodarowania i użytkowania obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe;
- 6) Wspieranie inicjatyw na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz ochrony i opieki nad obiektami zabytkowymi;
- 7) Kulturowanie lokalnych tradycji i obrzędów związanych z kulturą ludową oraz dworską.

7.2 Zadania

Cele i priorytety programu mogą być realizowane poprzez następujące zadania:

- 1) Wspieranie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych;
- 2) Wspieranie działań na rzecz pozyskiwania środków zewnętrznych na rewaloryzację i utrzymywanie obiektów zabytkowych;
- 3) Dalsze wykorzystywanie obiektów zabytkowych dla celów turystycznych, edukacyjnych, związanych z kulturą,
- 4) Utrzymywanie zapewnienia dostępności najcenniejszych obiektów zabytkowych dla mieszkańców i przyjezdnych;
- 5) Bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków oraz gromadzenie informacji i dokumentacji dotyczącej znajdujących się w niej obiektów;
- 6) Podejmowanie działań służących porządkowaniu sposobu rozmieszczania szyldów na zabytkowych obiektach;
- 7) Podejmowanie i wspieranie inicjatyw służących podtrzymywaniu tradycji niematerialnych;
- 8) Utrzymywanie szczegółowych uregulowań oraz wprowadzanie nowych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym obiektów ewidencjonowanych do dokumentów planistycznych, w szczególności do planów miejscowych;

- 9) Prowadzenie bieżących prac konserwatorskich, pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających przy kapliczkach i krzyżach przydrożnych oraz innych obiektach zabytkowych;
- 10) Znakowanie oraz umieszczanie informacji o najcenniejszych obiektach zabytkowych;
- 11) Rozbudowanie informacji o zasobach kulturowych znajdujących się na stronach internetowych gminy o dane dotyczące obiektów znajdujących się w ewidencji;
- 12) Wydawanie lub wspieranie publikacji w formie broszur, ulotek, folderów, stron internetowych, filmów związanych z dziedzictwem kulturowym gminy;
- 13) Opracowanie mapy zasobów kulturowych, jako formy promocji gminy;
- 14) Kontynuowanie tworzenia i poszerzania zbioru oraz publikowania materiałów archiwalnych takich jak stare zdjęcia i mapy z obszaru gminy;
- 15) Kontynuowanie tworzenia i poszerzania zbioru oraz publikowania informacji o dziedzictwie niematerialnym gminy (obyczaje, obrzędy, stroje, przyspiewki);
- 16) Włączenie edukacji historycznej o obiektach zabytkowych i dziedzictwie niematerialnym do form pracy z dziećmi i młodzieżą (konkursy, imprezy, przeglądy, wycieczki do szczególnie ważnych miejsc w regionie);
- 17) Organizacja szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, w tym skierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych;
- 18) Organizacja konkursów, imprez, przeglądów związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji;
- 19) Monitoring, iluminacje cennych kulturowo obiektów;
- 20) Współpraca z gminami sąsiednimi oraz partnerami z kraju i zagranicy.

8. Instrumenty realizacji programu opieki nad zabytkami

Realizacja programu opieki nad zabytkami powinna się odbywać bezpośrednio poprzez struktury Urzędu Miasta Sucha Beskidzka, Miejskiego Ośrodka Kultury – Zamek, Muzeum Miejskiego Suchej Beskidzkiej oraz pośrednio poprzez współpracę z podmiotami władającymi obiektami zabytkowymi.

Dla realizacji programu, gmina wykorzystać może instrumenty prawne, finansowe, koordynacji, społeczne i kontrolne.

Do instrumentów prawnych, wynikających z przepisów ustawowych należą:

- realizacja dokumentów prawnych wydanych przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Krakowie,
- uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawierających ustalenia dotyczące ochrony obiektów zabytkowych,
- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów,
- realizacja i zgodność dokumentów gminnych z programem wojewódzkim w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Instrumenty finansowe to:

- dotacje,
- subwencje,

- nagrody,
- zachęty finansowe dla właścicieli obiektów zabytkowych,
- korzystanie z funduszy Unii Europejskiej.

Instrumenty koordynacji to:

- utrzymywanie spójności projektów i programów zawartych w wojewódzkich i gminnych dokumentach,
- współpraca z ośrodkami naukowymi.

Instrumenty społeczne to:

- edukacja,
- promocja,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- działania służące tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne to:

- aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków,
- monitorowanie stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282) nakłada na wójtów, burmistrzów i prezydentów obowiązek sporządzania sprawozdań z realizacji programu co 2 lata. Sprawozdanie przedkładane Radzie Gminy powinno zawierać informację o ewentualnych zmianach zachodzących w gminnej ewidencji zabytków oraz rejestrze zabytków, informacje o działaniach podejmowanych na rzecz opieki nad zabytkami oraz o postulatach mieszkańców i właścicieli obiektów dotyczących ochrony obiektów zabytkowych.

Dla oceny realizacji programu proponowane są następujące wskaźniki:

- liczba działań, projektów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- liczba obiektów poddanych pracom rewaloryzacyjnym, konserwatorskim,
- zestawienie wydatków z budżetu gminy na ochronę, edukację i promocję dotyczące dziedzictwa kulturowego,
- liczba działań, projektów związanych z edukacją kulturową,
- liczba działań, projektów związanych z promocją obiektów zabytkowych,
- zmiany ilości obiektów zabytkowych – wskazanie ilości obiektów rozebranych, zniszczonych, nowo wprowadzonych do ewidencji lub objętych wpisem do rejestru,
- zmiany jakości zasobów obiektów zabytkowych – wskazanie czy stan zachowania obiektów uległ poprawie, pogorszeniu, czy też utrzymuje się.

10. Źródła finansowania

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 ww. Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej ww. tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródłem dofinansowania działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami mogą być ogłaszane corocznie **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**. Na rok 2020, podobnie jak w latach poprzednich, ogłoszone zostały m. in. programy:

1. *Dziedzictwo kulturowe - Ochrona zabytków*. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, w ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to jednakże wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową i wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznej interwencji. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie podejmowanie przez nich w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu, będące wyrazem troski i dbałości o dziedzictwo. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach programu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych. W najbliższych latach wśród dofinansowanych projektów szczególne znaczenie będą ogrywały te, dotyczące obiektów pełniących obecnie lub w przyszłości funkcje kulturalne. Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne. Skromne środki jakimi dysponują jednostki samorządu terytorialnego a także samorządowe instytucje kultury często nie pozwalają na przeprowadzenie kompleksowych prac, co z kolei oznacza postępującą

degradację zabytkowej substancji i wymaga większego niż dotychczas wsparcia ze strony Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

2. *Dziedzictwo kulturowe - Wspieranie działań muzealnych.* Celem priorytetu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych. Główny nacisk w ramach programu zostaje położony na projekty kompleksowe, charakteryzujące się wysoką wartością merytoryczną oraz nowatorskimi rozwiązaniami aranżacyjnymi, dopełnionymi umiejętnie wykorzystanymi elementami multimedialnymi. Finansowane w ramach programu zadania konserwatorskie powinny być realizowane w zgodzie z dobrymi praktykami w zakresie opracowywania i ewidencjonowania zbiorów, przy czym szczególnie istotne jest wspieranie działań, które prowadzić będą do zachowania lub przywrócenia stanu właściwego obiektom zagrożonym nieodwracalnym uszkodzeniem. Z kolei projekty wydawnicze, prócz wysokiej wartości prezentowanych treści, powinny wyróżniać się oryginalną i spójną koncepcją graficzną. Zasadniczym celem programu jest wspieranie zadań o charakterze niekomercyjnym. Program umożliwia też wsparcia dla zadań, które wysoką wartość merytoryczną łączą z potencjałem komercyjnym –pod warunkiem, że wsparcie mieści się w dopuszczalnych limitach pomocy publicznej. Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu przewidziana jest możliwość finansowania zadań w trybie dwuletnim, a suma tych dofinansowań może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy i wykonawcy gwarantują realizację założonych celów merytorycznych. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie potencjału podmiotów będzie ich doświadczenie, zgodność procedur działania ze standardami rekomendowanymi przez ministerstwo, a także umiejętność nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być umocnienie muzeów oraz innych podmiotów działających w tym obszarze jako ważnych centrów kultury, dzięki którym świadomość historyczna i tożsamość kulturowa obywateli staje się kluczowym elementem kształtującym współczesną przestrzeń społeczną.

W ramach tego programu kwalifikowane są następujące zadania:

- organizacja czasowych wystaw muzealnych;
 - modernizacja stałych wystaw muzealnych;
 - tworzenie stałych wystaw muzealnych;
 - publikacja bezpłatnych katalogów do wystaw bądź zbiorów muzealnych;
 - konserwacja zbiorów;
 - wyposażenie pracowni konserwatorskich.
3. *Dziedzictwo kulturowe - Kultura ludowa i tradycyjna.* Celem priorytetu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane są przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych,

transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami.

Biorąc pod uwagę fakt, że czynnikiem wpływającym na skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu wprowadza się możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe kierowane będzie przede wszystkim do zadań konstruowanych w oparciu o różnorodne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują stabilność działania i realizację podjętych celów merytorycznych. Istotnym elementem branym pod uwagę przy ocenie potencjału organizatorów jest ich doświadczenie oraz umiejętność pozyskiwania znaczących środków na realizację zadania, a także zdolność do nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Zasadniczym celem programu jest wspieranie zadań o charakterze niekomercyjnym. Program umożliwia też wsparcia dla zadań, które wysoką wartość merytoryczną łączą z potencjałem komercyjnym – pod warunkiem, że wsparcie mieści się w dopuszczalnych limitach pomocy publicznej. Ze względu na specyfikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów są zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmocnienia tożsamości i budowania poczucia dumy z przejawów lokalnych i regionalnych kultur.

W ramach tego programu kwalifikowane są następujące zadania:

- Dokumentacja, archiwizacja i jak najszerze udostępnianie unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultur tradycyjnych;
- Przygotowanie ekspertyz, opinii oraz programów ochrony dotyczących zjawisk kultur tradycyjnych, w tym prowadzenia ewaluacji, konsultacji społecznych związanych z realizacją postulatów Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego;

- Publikacje związane z dokumentacją kultur tradycyjnych oraz współczesnych kontekstów ich funkcjonowania;
 - Animacja kulturowa i społeczna prowadzona w oparciu o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, wspomagająca lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji;
 - Działania edukacyjne, w tym: warsztaty, kursy, szkolenia dotyczące zagadnień szeroko pojętej kultury tradycyjnej;
 - Działania popularyzujące unikalne i żywe elementy kultur tradycyjnych, w tym konkursy, przeglądy, festiwale, wystawy, seminaria i konferencje;
 - Zadania o charakterze artystycznym i użytkowym, inspirowane tradycyjną twórczością, o charakterze interdyscyplinarnym i międzyśrodowiskowym,
 - Prowadzenie nauki – szkolenia przez konkretnego „mistrza” (przekaz bezpośredni wiedzy i umiejętności osobom szczególnie zainteresowanym praktyczną kontynuacją danej profesji) w zakresie różnych dziedzin niematerialnego dziedzictwa kulturowego: literatura, muzyka, śpiew, taniec, sztuka, rękodzieło, rzemiosło ludowe, rzemiosło artystyczne, praktyka obrzędowa, tradycyjna uprawa i hodowla w tym potrawy obrzędowe oraz inne przejawy kultury spełniające kryteria niematerialnego dziedzictwa.
4. *Dziedzictwo kulturowe – Ochrona zabytków archeologicznych.* Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.
- W ramach tego programu kwalifikowane są następujące rodzaje działań:
- Prowadzenie nieniszczących badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze;
 - niedestrukcyjne badanie, dokumentacja i inwentaryzacja zasobów dziedzictwa archeologicznego;
 - opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r.
- Nie są natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym) lub służące planowaniu dalszych badań wykopaliskowych, zarówno związanych z przygotowywanymi inwestycjami, jak i prowadzonych w celach naukowych, czy ratowniczych.
5. *Dziedzictwo kulturowe – Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju.* Strategicznym celem programu jest wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski, a także wspieranie działań mających na celu upowszechnianie wiedzy na temat tych wydarzeń. W sposób szczególny dotyczy to miejsc noszących ślady masowych zbrodni reżimów totalitarnych. Ustawowe zadania Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie podtrzymywania i rozpowszechniania tradycji narodowej i państwowej - w przypadku najważniejszych miejsc pamięci, powinny przyjąć konkretną formę stworzenia możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającej w szczególności na zapewnieniu warunków:
- naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych,

- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscach pamięci,
 - zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
 - korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyzmu,
 - popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej.
6. *Dziedzictwo kulturowe – Groby i cmentarze wojenne w kraju.* Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń. Ustawowe zadania Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie podtrzymywania i rozpowszechniania tradycji narodowej i państwowej w przypadku grobów i cmentarzy wojennych powinny przyjąć konkretną formę stworzenia możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającą w szczególności na zapewnieniu warunków:
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, remontowych i robót budowlanych,
 - zabezpieczenia i utrzymania w jak najlepszym stanie,
 - prowadzenia badań archeologicznych,
 - poszukiwania oraz przenoszenia grobów wojennych,
 - dokumentowania i prowadzenia badań naukowych,
 - popularyzowania i upowszechniania wiedzy.
7. *Dziedzictwo kulturowe – Kultura cyfrowa.* Celem programu jest udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych, uwzględniające opracowanie i digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego. Program jest kontynuacją, rozpoczętego w 2016 r., pilotażowego programu „Kultura cyfrowa”, rozszerzonego w roku 2017 o możliwość realizacji projektów edukacyjnych dotyczących wykorzystania zasobów cyfrowych. Zwiększenie dostępności opracowanych i zdigitalizowanych zbiorów, przy zastosowaniu atrakcyjnych form ich prezentacji, także wykorzystujących możliwości nowoczesnych technologii, ma na celu przełamywanie barier w dostępie do dóbr kultury, w tym w dostępie do kultury dla osób niepełnosprawnych i wykluczonych cyfrowo. Prowadzenie działań edukacyjnych związanych z zasobami cyfrowymi ma służyć świadomemu i bezpiecznemu korzystaniu z nowych mediów oraz rozwojowi kompetencji związanych ze stymulowaniem działań twórczych obywateli w posługiwaniu się nimi.
- W ramach tego programu kwalifikowane są następujące zadania:
- digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego, wraz z przeprowadzeniem niezbędnych prac konserwatorskich;
 - udostępnianie i ponowne wykorzystywanie cyfrowych zasobów muzealnych, bibliotecznych, audiowizualnych, zabytkowych oraz archiwalnych;
 - Zadanie interdyscyplinarne obejmujące digitalizację, opracowanie, udostępnianie i ponowne wykorzystywanie zasobów dziedzictwa kulturowego.
8. *Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.* Strategicznym celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju

kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o współfinansowanie w ramach programów europejskich. Katalog działań realizujących cele programu, obejmuje zarówno działania inwestycyjne, jak i tzw. projekty „miękkie”, realizujące najistotniejsze dla rozwoju kultury cele artystyczne i edukacyjne. W zakresie projektów inwestycyjnych preferowane są zamierzenia kompleksowe i gwarantujące zwiększenie dostępu do kultury. Dofinansowanie w ramach programu otrzymać mogą także projekty o znacznie mniejszym zasięgu, lecz ważne dla lokalnych społeczności. Preferowane będą zadania, których realizacja wpływa w sposób znaczący na dostępność do kultury na danym obszarze, jak również angażujące różnorodne grupy społeczne.

W odniesieniu do projektów „miękkich” preferowane będą projekty wspierające międzynarodową współpracę artystów, jak również projekty służące budowie kompetencji i konkurencyjności sektora kultury oraz projekty mające na celu zwiększenie dostępu do kultury.

Informacje dotyczące trybu składania wniosków znajdują się na stronach internetowych Ministerstwa: <http://www.mkidn.gov.pl>

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Właściciel lub posiadacz zabytku, tzn. osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków jako „sprawująca opiekę nad zabytkiem” może ubiegać się o przyznanie dotacji celowej przyznawanej z budżetu państwa. Sposób i zakres udzielanych dotacji został szczegółowo określony w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 282). Tryb i zasady udzielania dotacji celowych oraz stosowny druk wniosku o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz.1674). Warunkiem ubiegania się właściciela lub posiadacza zabytku o dotację celową na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku jest posiadanie odrębnej decyzji o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególnienie zabytku w decyzji wpisującej zespół obiektów do rejestru zabytków.

Dotacje samorządu województwa małopolskiego

Samorząd Województwa Małopolskiego co roku organizuje konkursy dotacyjne na realizację zadań w dziedzinie kultury. Na 2020 rok zaplanowano m.in.:

1. Konkurs „Kapliczki Małopolski”

„Kapliczki Małopolski” to konkurs dla jednostek samorządu terytorialnego podejmujących prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowych kapliczkach, znajdujących się na terenie województwa małopolskiego. Dotacja przyznana w ramach konkursu „Kapliczka” może być udzielona na pokrycie kosztów prac lub robót budowlanych przy kapliczkach będących zabytkami w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, położonych na terenie jednostki samorządu terytorialnego składającego wniosek. Dotacja na prace lub roboty budowlane przy kapliczce może finansować nakłady konieczne, obejmujące:

- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej, architektonicznej lub budowlanej, z zastrzeżeniem;
- osuszenie i wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- stabilizację konstrukcyjną;
- odtworzenie części składowych kapliczki;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalanie substancji kapliczki;
- uporządkowanie i zagospodarowanie bezpośredniego otoczenia kapliczki;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonywania prac lub robót budowlanych przy kapliczce;
- wykonanie tabliczki pamiątkowej informującej o udzieleniu dotacji z budżetu Województwa Małopolskiego.

2. Konkurs „Ochrona zabytków Małopolski”

„Ochrona zabytków Małopolski” to konkurs dla jednostek samorządu terytorialnego podejmujących prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie województwa małopolskiego. Wnioski o dotacje można składać do dnia 15 grudnia każdego roku kalendarzowego z całorocznym harmonogramem prac przy zabytku planowanych do wykonania w kolejnym roku. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane zabytku może finansować nakłady konieczne, obejmujące:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

3. Konkurs „Małopolska pamięta - zachowanie zabytkowych miejsc pamięci narodowej i martyrologii”

Celem strategicznym, uzasadniającym organizację i ogłoszenie konkursu jest konieczność udzielenia wsparcia samorządom terytorialnym szczebla gminnego i powiatowego z terenu województwa małopolskiego, w zakresie prowadzenia działań mających na celu zachowanie zabytkowych miejsc pamięci narodowej i martyrologii, będących świadectwem wydarzeń o szczególnym znaczeniu dla kształtowania się tożsamości narodowej Polaków. Konkurs jest inicjatywą Zarządu Województwa Małopolskiego, wyrażającą troskę o zachowanie zabytkowych miejsc pamięci narodowej i martyrologii w Małopolsce, mającą także promować i zachęcać władze samorządowe małopolskich gmin i powiatów do podejmowania działań zmierzających do lepszej opieki nad miejscami pamięci.

Konkurs dotyczy działań obejmujących miejsca pamięci narodowej i martyrologii, będące przede wszystkim zabytkowymi obiektami małej architektury, posiadającymi wartość historyczną lub artystyczną, takimi jak:

- zabytkowe pomniki, krzyże przydrożne, kapliczki;
- zabytkowe tablice upamiętniające wydarzenia lub postacie historyczne;
- zabytkowe nagrobki osób, które walczyły o wolność narodową i suwerenność państwową Polski lub były ofiarami represji władz zaborczych bądź okupacyjnych.

Jako miejsca pamięci narodowej rozumie się:

- obiekty związane z działaniami prowadzonymi na rzecz odzyskania lub obrony niepodległości Polski;
- miejsca spoczynku osób związanych z działaniami na rzecz odzyskania lub obrony niepodległości Polski;
- miejsca popełnienia zbrodni w ramach działań zbrojnych lub represji ze strony reżimów totalitarnych, w szczególności zbrodni o charakterze ludobójstwa, zbrodni wojennej i zbrodni przeciwko ludzkości, na obywatelach polskich, w tym również na przedstawicielach mniejszości narodowych lub etnicznych;
- miejsca spoczynku ofiar zbrodni;
- miejsca funkcjonowania obozów koncentracyjnych, zagłady lub jenieckich.

4. Konkurs „Mecenat Małopolski”

„Mecenat Małopolski” to otwarty konkurs ofert, którego głównym celem programu jest wzbogacenie oferty kulturalnej w regionie poprzez finansowe wspieranie projektów o dużych walorach artystycznych, promocyjnych, edukacyjnych i integracyjnych regionu, wyrażających jego różnorodność kulturową i umożliwiającymi aktywny w nich udział mieszkańców i gości. O wsparcie finansowe mogą starać się m.in. organizacje pozarządowe, stowarzyszenia czy spółdzielnie socjalne, które organizują wydarzenia kulturalne, wspierające tożsamość lokalną i regionalną, promujące kulturę i tradycje mniejszości narodowych i grup etnicznych z Małopolski. W ramach konkursu wspierane są zadania:

- rozwijające kompetencje kulturowe i świadomość estetyczną społeczeństwa, promujące i tworzące warunki, które sprzyjają rozwojowi talentów twórców zarówno początkujących, jak i z uznanym dorobkiem;
- ułatwiające integrację artystów, zwłaszcza z różnych dziedzin sztuki, w celu wymiany doświadczeń i tworzenia wspólnych projektów artystycznych;
- polegające na inspirowaniu i zachęcaniu do tworzenia dzieł sztuki oraz powoływaniu niezależnych inicjatyw artystycznych, a także umożliwiające ich prezentowanie;

- utrzymujące tożsamość lokalną i regionalną szczególnie poprzez wspieranie folkloru;
- zachowujące i utrwalające w formie cyfrowej zasoby dziedzictwa kulturowego;
- promujące kulturę i tradycje mniejszości narodowych i grup etnicznych zamieszkujących Małopolskę;
- tworzące ambitne formy animacyjne na rzecz międzypokoleniowej aktywizacji społeczności;
- upowszechniające tradycje walk o niepodległość i suwerenność RP.

Szczegółowe informacje są dostępne na stronie <https://www.malopolska.pl/dla-mieszkanca/kultura-i-dziedzictwo/konkursy-grantowe/>.

Fundusz kościelny

Fundusz kościelny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji działa na rzecz wszystkich Kościołów i innych związków wyznaniowych posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej. Dofinansowanie kierowane jest m. in. na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo. Dotacje na ten cel przeznaczane są, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki);

Szczegółowe informacje są dostępne na stronie <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-kościelny>.

Program regionalny Konserwator

Program "Konserwator" jest realizowany w latach 2019-2020 przez Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie i 13 powiatowych urzędów pracy, w tym w powiecie suskim. Jest to program czasowego zatrudnienia osób długotrwale bezrobotnych zagrożonych wykluczeniem społecznym przy pracach związanych z zachowaniem i rewitalizacją substancji zabytkowej oraz ochroną krajobrazu kulturowego. Podstawowym celem programu jest zmniejszenie ryzyka wykluczenia społecznego osób długotrwale bezrobotnych poprzez zwiększenie ich atrakcyjności na rynku pracy w wyniku stworzenia możliwości nabycia nowych kwalifikacji i umiejętności oraz udzielenie wsparcia jednostkom samorządu terytorialnego, instytucjom kultury oraz innym podmiotom realizującym zadania na rzecz ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego w regionie. Szczegółowe informacje są dostępne na stronie <http://wupkrakow.praca.gov.pl/-/9046226-program-regionalny-konserwator>.

Fundusze strukturalne

Fundusze strukturalne stanowią największe źródło finansowania unijnego dla państw członkowskich. Utworzone zostały w celu restrukturyzacji i modernizacji gospodarek państw członkowskich Unii Europejskiej. W ramach funduszy strukturalnych Uczelnia może pozyskiwać środki na projekty badawcze, edukacyjne, a także inwestycyjne. Projekty mogą być realizowane zarówno w partnerstwach, jak i samodzielnie przez jednostkę. W okresie programowania

2014-2020 uruchomiono w ramach funduszy strukturalnych 7 programów oraz 16 programów regionalnych (po 1 dla każdego województwa). Szczegółowe informacje są dostępne na stronie <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>. Dziedzictwo kulturowe może korzystać m.in. z następujących programów:

- **Program Infrastruktura i Środowisko**

Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 jest dofinansowaniem dla następujących obszarów: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Jednym z obszarów wsparcia programu Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 jest Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury. Projekt dotyczy inwestycji w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

Szczegółowe informacje są dostępne na stronie <http://www.pois.gov.pl/#strona=1&zakladka=2>

- **Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014 – 2020**

Polska Cyfrowa to program kierowany przede wszystkim dla projektów inwestycyjnych poszerzających dostęp do sieci szerokopasmowych. Jednocześnie kontynuowane będzie wdrażanie systemów stwarzających możliwość załatwiania wielu spraw urzędowych, związanych z edukacją czy usługami zdrowotnymi on-line. Dofinansowane będą również działania pomagające odnaleźć się w wirtualnej rzeczywistości osobom, które mogą mieć z tym problemy, np. w wieku 50+ lub niepełnosprawnym. Ze wsparcia Programu Polska Cyfrowa możesz korzystać na dwa sposoby – jako realizator projektów lub użytkownik infrastruktury, która powstała dzięki dofinansowaniu.

O dotacje z Programu Polska Cyfrowa mogą zatem występować:

- przedsiębiorstwa telekomunikacyjne,
- jednostki administracji rządowej oraz jednostki im podległe lub przez nie nadzorowane,
- jednostki naukowe,
- państwowe organizacje kultury,
- organizacje pozarządowe.

Szczegółowe informacje są dostępne na stronie <https://www.polskacyfrowa.gov.pl/>

Mechanizm Finansowy EOG i Norweski Mechanizm Finansowy

Fundusze norweskie i EOG są formą bezzwrotnej pomocy zagranicznej przyznanej przez Islandię, Norwegię i Liechtenstein nowym członkom UE – kilkunastu państwom Europy Środkowej i Południowej oraz krajom bałtyckim. Fundusze te są związane z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz z jednoczesnym wejściem naszego kraju do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (który tworzą państwa UE oraz Islandia, Liechtenstein i Norwegia). W zamian za udzielaną pomoc finansową, państwa-darczyńcy korzystają z dostępu do rynku wewnętrznego UE mimo, że nie są jej członkami. Głównym celem dofinansowania jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie EOG oraz wzmacnianie stosunków dwustronnych pomiędzy państwami-darczyńcami a państwem-beneficjentem.

W Polsce za koordynację wdrażania Funduszy norweskich i EOG odpowiada Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, pełniące rolę tzw. Krajowego Punktu Kontaktowego (KPK). Obecnie w ramach III edycji Funduszy wdrażane będą poszczególne programy przez polskie instytucje publiczne do 2024 roku. Wyjątek stanowi Fundusz Współpracy Dwustronnej, który będzie wdrażany do 30 kwietnia 2025 r. Szczegółowe informacje są dostępne na stronie <http://eog.2009-2014.gov.pl/>.

11. Bibliografia

Dokumenty:

Decyzje w sprawie wpisania dóbr kultury do rejestru zabytków.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Warszawa 2013.

Ewidencja zabytków Miasta Sucha Beskidzka.

J. Hampel, F. Kiryk, *Sucha Beskidzka*, Kraków 1998.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

Krajowej ewidencji zabytków archeologicznych (AZP)

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014 – 2017, przyjęty Uchwałą Nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r.

Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013. Ministerstwo Kultury.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu miasta Sucha Beskidzka. Uchwała Nr XI/87/2019 Rady Miasta Sucha Beskidzka z dnia 30 września 2019 r.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Sucha Beskidzka na lata 2004 – 2013, Uchwała Nr XVIII/119/2008 Rady Miejskiej w Suchej Beskidzkiej z dnia 31 marca 2008 r.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego, przyjęty Uchwałą Nr XLVII/732/18 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 marca 2018 r. w sprawie zmiany Uchwały Nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 22 grudnia 2003 roku

Programu Strategicznego Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego, przyjęty Uchwałą Nr 1436/15 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 22 października 2015 r.

Raport o stanie Gminy Sucha Beskidzka, 2019 r.

Regionalny program Operacyjny Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020, przyjęty Uchwałą Nr 460/18 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 20 marca 2018 r., Kraków, marzec 2018.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030r.), przyjęta Uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. (M.P.2017 poz.260), Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Warszawa, luty 2017.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęta Uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r., Warszawa, maj 2013 r.

Strategia rozwoju kraju 2020, Uchwała Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. (poz. 882), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, wrzesień 2012.

Strategia Rozwoju Powiatu Suskiego na lata 2016-2022, przyjęta Uchwałą Nr 0007/XVIII/126/2016 Rady Powiatu Suskiego z dnia 24 maja 2016 r.

Strategia rozwoju województwa małopolskiego na lata 2011 – 2020, Uchwała Nr XII/183/11 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 września 2011 r.

Sucha Beskidzka. Portret miasta, B. Woźniak, G. Wyszmołek, Sucha Beskidzka 2017.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Sucha Beskidzka,
Uchwała Nr XXIII/182/2016 Rady Miejskiej w Suchej Beskidzkiej z dnia 27 października
2016 r.

Uzupełnienie narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury,
Warszawa 2005

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2018 – 2021, przyjęty Uchwałą
Nr VI/49/19 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 25 lutego 2019 r.

Strony internetowe:

Fundusze Europejskie w Małopolsce (www.fundusze.malopolska.pl)

Kultura Ludowa (www.kulturaludowa.pl)

Małopolska – Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego (www.malopolska.pl)

Miejski Ośrodek Kultury (<http://www.zameksuski.pl/>)

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (www.mkidn.gov.pl)

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (<https://www.gov.pl/web/rolnictwo>)

Muzeum Miejskie Suchej Beskidzkiej (<http://muzeum.sucha-beskidzka.pl/>)

Narodowy Instytut Dziedzictwa (www.nid.pl)

Polskie Zabytki (www.polskiezabytki.pl)

Portal Funduszy Europejskich (<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>)

SOKÓŁ Małopolskie Centrum Kultury (www.mcksokol.pl)

Urząd Miasta Sucha Beskidzka (<http://www.sucha-beskidzka.pl>)

Zamki znane i nieznane (<http://www.zamkiobronne.pl/>)